

مِلَّةُ إِبْرَاهِيمَ
وَدَعْوَةُ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ

MILLAT IBRĀHĪM

NE DA'WAH YA BANNABBI N'ABABAKA

'Abdallāh ibn Ādam Faqeer
(Rahimahullāh)

أَصْحَابُ الْكَهْفِ

As'habul Kahfi Media

مِلَّةُ إِبْرَاهِيمَ
وَدَعْوَةُ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ

MILLAT IBRĀHĪM

NE DA'WAH YA BANNABBI N'ABABAKA

'Abdallāh ibn Ādam Faqeer
(Rahimahullāh)

Ebiri Mu Kitabo Kino

OBUBAKA BWAFFE.....	4
ENNYANJULA.....	5
MILLAT IBRĀHĪM: KYE KI?	11
Okuvuma Abakaafiiri.....	51
Amasanamu (Al-Awthān) Kye Ki?	53
Okutta Ba Twawāghīt	53
Ibādah y’Okulwana mu Kkubo Iya Allāh (Al-Qitāl Fī Sabeelillāh)	55
ENKONGE KU MILLAH YA IBRĀHĪM (AS)	57

Mu Busiraamu temuliimu ‘copyright law’ - okkirizibwa okujjamu copy
n’okusasaanya nga bw’oyagala!

— لَا تَنْسَوْنَ مِنْ صَلَاحِ دُعَائِكُمْ —

OBUBAKA BWAFFE

Oluberyeberye nga tetunnaba kwanjula ekitabo kyaffe kino, buno wammanga bwe bubaka bwaffe eri abakaafiiri bonna ne bannaabwe ba murtaddeen bonna. Era by'ebigambo by'abawalimu baffe mw'abo abaatukulemba okusisinkana Omulezi waffe (Azza wa Jall) – tumusaba abasiime, n'abo baakyakuumidde ku mwaliro gw'ensi eno (naddala abo abali mu buwambe), nga bakyali banyweevu ku ndagaano eyakolebwa mu kuwerera Omubaka We, Muhammad ibn 'Abdullāh (Swallallaahu 'Alayhi Wa-Sallam) okubeera nga twenyweereza ku Aqīdah ya Al-Walā'a wal-Barā'a n'okulwana Jihād Fī Sabeelillah obuwangaazi bwaffe bwonna!

بَرَاءَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُم مِّنَ الْمُشْرِكِينَ

“Okulangirira okuggyawo endagaano (kukoleddwa) nga kuva eri Allāh n'Omubaka We eri abo be mwalagaanyisa mu ba mushrikiina.”
(At-Tawbah: 1)

OKULANGILIRA OKWESAMBA (BARĀ'A)

Eri ba Fir'awna mmwenna, obufuzi bwammwe, abakozi bammwe ne bannammwe bonna. Eri ba kabona ne ba maseeka b'aba Twawāghīt, abalogo babwe ne bambega bammwe bonna, Mwenna tubagamba, awatali kwesikamu kwonna, nti mazima ddala;- “Ffe **Tetusinza** ebyo mmwe bye musinza, mulina enzikiriza yammwe, naffe tulina Eddiini yaffe. **Tubawakanya** mmwe n'ebyo mmwe bye musinza, amateeka gammwe, ne konsititusoni zammwe. Era **Tetukkiririza** mu palamenti zammwe ezo ze musinza nga muzigatta ku Allāh (SWT). Era wamaze okweyoleka wakati waffe nammwe, **Obulabe** n'**Obukyayi** obw'olubeerera - Okutuusa lwe mu nadda ku Tawhīd, n'okussa mu nkola Amateeka ga Allāh Yekka, okugagondera gonna n'obugonvu obujjuvu!”

Ffe abalabe bammwe...

- As'habul Kahfi Media Publications -

ENNYANJULA

AMATENDO GONNA N'OKWEBAZA KWONNA BYA ALLĀH, Oyo atasonyiwa shirk, ate n'asonyiwa ekyo kyonna ekitali shirk eri oyo yenna gw'Aba ayagadde. N'oyo yenna akola shirk, mazima abeera agunzeewo ekibi ekisukkiridde (An-Nisā': 48) - era n'oyo yenna akola shirk, mazima aba abuze olubula olw'ewala ennyo (An-Nisā': 116). Emirembe n'ebiyengera bibeere ku Muhammad Ibn 'Abdillāh, Imām w'aba Muwahhidīn, oyo eyalagirwa mu Qur'ān okubeera nga agoberera Ekkubo lya Ibrāhīm, n'okugoberera Da'wah y'aba Mursalīn mu kukowoola eri Tawhīd wa Rabb-ul 'Alamīn, era nga yalagirwa okukola Barā'a (okwesamba) ku ba mushrikīn. Wa Ba'd:

Mu kimanye! Abange mmwe abaddu ba Allāh (SWT)! Nti Allāh (SWT) teyatonda lwa muzannyo, nga Allāh (SWT) bw'agamba;

أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ

“Abaffe mwalowooza nti mazima ddala twabakola lwa muzannyo; era nti ddala mmwe temuli ba kudda gye Tuli” (Al-Mu'minūn: 115)

Wabula, Allāh (SWT) yabatonda olw'ekigendererwa ekikulu ennyo, abantu abasinga obungi kye beerabira n'okulagajjalira;

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ

“Saatonda amageege n'abantu (kunkolera kirala kyonna) wabula ku lwa kunsinza” (Adh-Dhāriyāt: 56)

N'ekigendererwa ssi kya kumala “gasinza Allāh” – kubanga mazima ddala bangi mu ba Kuffāru abasinza Allāh (SWT) , nga bwe basinza n'abalala awamu ne Allāh (SWT) – nga ba mushrikīn aba Quraysh bwe baakolanga. N'olw'ekyo ekigendererwa kyennyini “Kwe okwolekeza ebika bya 'Ibādah (okusinza) byonna eri Allāh (SWT) Yekka”. Y'ensonga lwaki abamanyi bagamba nti **“wabula ku lwa kunsinza”** kitegeeza “wabula bateekeddwa okunjawula (mu) n'ebika bya 'Ibādah byonna”. - kyayogerwa Al-Qurtubī mu Tafsīr ye eya Āyah eno, ne Al-Kalbī naye yakyogera. Soma “Ma'ārij Al-Qubūl Sharh Sullam Al-Wusūl Ilā 'Ilm Al-Usūl” ekyā Imām Hāfidh Ibn Ahmad Al-Hakamī, (1/82) okufuna amakulu amalala ag'ekigambo “Ibādah' mu Āyah eno.

Millat Ibrāhīm

Era tewali ‘Ibādah yonna esobola kuba ntuufu (okukkirizibwa) – okujjako nga awamu nayo waliwo, Kufr Bit-Twagūti (Okukaafuwalira n’okuwakanya ba Twawāghīt). Nga Allāh (SWT) bw’Agamba;

لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ
فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَا انْفِصَامَ لَهَا

“Tewali kuwaliriza mu ddiini: Mazima obulunngamu bweyolese nga bweyawula ku bubuze: Omuntu yenna awakanya Twagūti n’akkiriza Allāh – mazima aba yeekutte ku nngango enngumu etalina kukutuka. Ne Allāh Awulira, Amanyi byonna.”

(Al-Baqarah: 256)

Nabw’ekityo Kufr Bit-Twagūti yeesooka (okukolebwa n’okussibwa mu nkola) oluberyeberye lwa “Okukkiriza Allāh” (al-Īmānu bi-llāh). Era ne mu byetaago (obukwakkulizo) bya Kufr Bit-Twagūti bw’obwetteeka bwa Barā’a (Okubesamba), ‘Adāwah (Okubakolako obulabe), Baghdhwā’ (Ookubeera n’obukyayi gye bali), ne Takfīr (Okubakaafuwaza) ku ba mushrikīn ne ba Twawāghīt babwe. Nga ebyo byonna biri mu Millat Ibrāhīm. Era eno y’esonga lwaki ekitabo kino kikunnganyizibwa; kubanga Abasiraamu bangi nnyo baava ku Manhaj (enkola) y’abaNabbi mu nsonga eno, bonna nga beebuzabuliza mu kukowoola eri Salafiyyah – so ng’ate Salafiyyah ebeesambye olwesamba, nga ‘Ali (ra) bweyesambye aba Shī’ah. Era abasinga obungi mu bo mubutuufu ba Murji’ah abalina enkola y’aba Jahmīyyah n’abalala mu bamaseeka n’abawalimu abaabula ababuze era abubuza nga batabulatabula Manhaj ya Da’wah wamu ne Millah entuufu eyo Allāh (SWT) gye yalaalika n’okusiimira abaddu Be. Era mu bufunze ekyo ky’ekigendererwa ky’okukunnganya n’okuvvunula obujulizi ku Millah eno kubanga kimaze okweyoleka nga leero Millah eno bangi mu Basiraamu tebagitegeera, nga mwe muli n’abo abamazima - abanoonya obulungamu obutuufu, n’abo abagoberera bamaseeka baabwe (Taqlīd), n’abo abalina ebirwadde by’omutima nga okugoberera okwagala kw’emitima gyabwe. Nga ne mw’ebyo ebiraga nti mazima Millah eno yaviibwako kwe kubeera nga nti wanno (mu Uganda) n’ebitundu ebirala okwetoolola ensi yonna tewaliiwo bibala bya Da’wah ebituufu kubanga Da’wah entuufu yaviibwako. Buli muwalimu ne sseeka akola bibye, nga ye bw’alaba, nga ssekka we bwe yamusomesa, nga bweyasomesebwa (e Madīnah, n’awalala), n’ebilala mu byekwaso byabwe ebifu. Ky’ova olaba nga eddiini nfu olwa Da’wah enfu.

Nabw'ekityo, Insha'Allāh, tugezezzaako okukunngaanya n'okuvvunula obujulizi (ad-dalā'il) obukulu obumala okunnyonnyola n'okulungamya buli Musiraamu yenna ku kikwatagana ku Millah eno wamu n'obuvunaanyizibwa bwe kuyo. Ebituufu byonna mu kitabo kino bivudde wa Allāh (SWT), ate ensobi zivudde ku Sitaane naffe, era oyo yenna alina ky'agamba abeere nga atuddamu.

NB: Olw'okugezaako okufunza ekitabo, waliwo bye tuleseeyo. Naye Omusiraamu yenna ow'amazima bwino ali mu kitabo kino ajja kumumalira, Insha'Allāh. Era ajja kusobola okumulungula Shubuhāt nnyingi nnyo ezisasaanyizibwa bamaseeka abababuze era abalabe ba Millat Ibrāhīm, okugeza nga zino wammanga;

- 1) Bamaseeka abeerimbika mu Millah eno, nti Da'wah yabwe n'Obusiraamu bwabwe biri ku kkubo eryo.
- 2) Abagamba nti, "Millah ya Ibrāhīm yali Shari'ah ndala ku yaffe, n'olw'ekyo tetukakatako."
- 3) Abagamba nti, "Āyah y'okuna (4) mu Sūrat al-Mumtahinah ekola ku Basiraamu abawangaalira mu Khilāfah (ensi y'Obusiraamu) bokka, n'olw'ekyo ffe ebyo tetusobola kubikola."
- 4) Akakwate akatuufu wakati wa Sūrat al-Kāfirūn ne Sūrat al-Ikhlāswi ku kikwatagana ne al-Walā' wal-Barā'a.
- 5) Okusoma obusomi Tawhīd nga tolina al-Walā' wal-Barā oba togoberedde Millah ya Ibrāhīm (AS).
- 6) Singa Ibrāhīm (AS) yalinga ffe leero (amakulu – abasoma obusomi Tawhīd naye ne tutassa mu nkola al-Walā' wal-Barā'a), olwo abakaafiiri abaamukyawa mu kiseera kye bandibadde bamwagala bwagazi ebbanga Tawhīd we lye yamala nga tayingirira nsonga zabwe.
- 7) Omusiraamu yenna agamba nti amanyi Tawhīd naye nga tassa mu nkola al-Walā' wal-Barā'a, obwenyini bwe kiri nti tamanyi Tawhīd era tamukolerako mu butuufu bw'okumukolerako.
- 8) Singa Muhammad (SAW) yakweka al-Walā wal-Barā'a ku ba Quraysh mu kiseera ky'e Makkah – nga ekyo Abasiraamu kye bakola leero – olwo aba Quraysh bandimugulumizza n'okumuwa ekitiibwa.
- 9) Ensonga entuufu lwaki aba Quraysh baawangangusa Abasiraamu okuva mu Makkah y'ali lwa al-Walā' wal-Barā'a yabwe era Nabbi bwe yagamba ba Swahābah okubeera ne

Swabru, teyabagamba, nti; “Muteekeddwa okukomya okuvumirira aba Quraysh n’eddiini yabwe, era (nti) mulina okukomya (okussa mu nkola) al-Walā wal-Barā’a.”

- 10) Ba Twawāghīt ba buli mulembe bajja kusiimanga Obusiraamu obutaliimu al-Walā wal-Barā’a.
- 11) Saudi Arabia kye ky’okulabirako ekisinga obulungi (ensi/ekitundu) omuntu mw’alowooza nti bali ku Tawhīd (bamaseeka n’abakulembeze abali mu buyinza), naye nga ekituufu kiri nti Tawhīd wabwe (mu kulamula – *al-hukm*) akoma ku bintu bya shirk ebisookerwako ebitalina kakwate ku shirk w’obwakabaka bwa Saudi Arabia.
- 12) Okusaala obusaazi n’okukola emirimu emilala emilongoofu si kwe “okussa mu nkola eddiini mu lwatu (open)” okutuusa ng’Omusiraamu ayolesezza Barā’a ye ku bakaafiiri.
- 13) Obutuufu bw’Obusiraamu bw’omuntu bumanyikibwa n’okwolesebwa nga omaze kulaba obulabe bwe eri abalabe b’Obusiraamu.
- 14) Ebintu bisatu (3) bamaseka bye baalekulira mu mulembe guno: (1) Barā’a ku ba mushrikīn ne Shirk waabwe (2) Okwolesa mu lwatu Barā’a yabwe ne Barā’a ku mateeka gaabwe (3) Okwolesa buli kika kya Barā’a eri Kufr ne Shirk waabwe okutuusa nga basiramuse.
- 15) Kikakata era kyatteeka Barā’a okubeera nga ya lwatu (open) okubeera nga ebalibwa nga Barā’a. Awamu n’ebigambo by’abamanyi b’Obusiraamu abamu ku nsonga eno.
- 16) Obusiraamu bw’omuntu tebisobola kuba butuufu nga tebuliimu bulabe eri abalabe ba Allāh n’Omubaka We.
- 17) Okukola Jihād ku bakaafiiri kika mu bika bya Barā’a.
- 18) Okuddamu abo abagamba nti, “Tulina kulaga Barā’a yaffe mu lwatu mu biseera bya Da’wah eby’oluvannyuma nga tumaze n’okufuna amaanyi.”
- 19) Okuddamu abo abagamba nti ba mushrikīn si balabe baffe, wabula nti “bannaffe.”
- 20) Okubeera mu magye/poliisi/gavumenti ya Twagūti bukaafiiri (kufr).
- 21) Ba Salaf beewalanga nnyo abakulembeze Abasiraamu abaalina abonoonefu naye bamaseeka ba leera beeyunira n’okwesigamira abakulembeze abakaafiiri.
- 22) Okutuula mu nkunngaana z’aba murtaddīn kibi nnyo okusinga okutuula mu z’abanna Bid’ah, era tekuliimu kalungi konna eri Da’wah wabula Omuliro.
- 23) Ekintu kyokka ekirina okukwekebwa z’enteekateeka z’okulwana. Wabula, yo Barā’a, eteekeddwa okukolebwa mu lwatu eri ba Twawāghīt, Shirk ne ba Mushrikīn.

- 24) Okuddamu abo abagamba nti, “Okubeera abakambwe (okwolesa Barā’a mu lwatu) si kirungi eri Da’wah yaffe era kijja kutukosa bukosa n’okusanyaaawo emirimu/ensonga z’Obusiraamu.”
- 25) Ekyafaayo ky’omwana (gulām) ne kabaka kya kulabirako kirungi nnyo ku Barā’a era tewali buwanguzi businga (kufuna) shahādah.
- 26) Okuddamu abo abagamba nti, “Obusiraamu bujja kusaanyizibwaawo bwe tunaakola Barā’a ne Jihād.”
- 27) Bannabi n’ababaka bonna baayita mu bigezo ebikakali ennyo, naye ekyo kyayongera bwongezi kubatiikiriza n’okuyingira mu mitima gy’abantu kubanga baalemerako ku Da’wah yaabwe.
- 28) Al-Walā wal-Barā’a yatteeke (Wājib) ku buli Musiraamu yenna kubanga kakwakulizo (shurūt) ka Lā Illāha IllAllāh.
- 29) Ba Swahābah baakolanga Barā’a ne kibaviirako okubeera nga batulugunyizibwa mu ngeri embi ennyo naye Nabbi (SAW) teyabayimirizaanga wadde okubagamba nti, “Mukosezza Da’wah era mufuuse Fitnah ku yo.”
- 30) Okuwanika bamaseeka abakubiriza okuyingira amagye ne polisi y’aba Twawāghīt, nti, “olw’obulungi bwa Da’wah.”
- 31) Omusiraamu bw’abanga si mweteefuteefu okuwaayo/okuleka ekifo kye (omulimu) ne edduniya ye ku lwa Da’wah, oyo bw’atyo si wa mu Millah ya Ibrāhīm mu ngeri yonna.
- 32) Okwanika Abasiraamu naddala bamaseeka abatuula n’okwangaala n’abantu abajeeja Obusiraamu, nti ekyo bakikola, “olw’obulungi bwa Da’wah!”
- 33) Ebigezo n’emitawana ku Basiraamu bya mu Sunnah za Allāh (SWT).
- 34) Okwanika abakulembeze b’Obusiraamu ne bamaseka abawangaalira mu butebenkevu era nga tebagezesebwa ku lw’eddiini – kubanga tebassa mu nkola al-Walā’ wal-Barā’a nga Nabbi (SAW); era tebali ku Millah eno.
- 35) Nabbi (SAW) yayolesa Barā’a mu kiseera kya Makkah era yali amanyikibwa nga omulabe wa Shirk ne ba Mushrikīn.
- 36) Eddaala, obulungi n’obukulu bwa Sūrat al-Kāfirūn, ekyafaayo kyayo, na lwaki esomebwa oluberyeberye lw’okwebaka – kubanga yo ku lwaayo Barā’a ku Shirk.
- 37) Singa ba Swahābah tebayolesa Barā’a yabwe mu lwatu/lukale, aba Quraysh tebandibalumbaganye.
- 38) Okuddamu abo abagamba nti, “Nabbi (SAW) teyagoberera Millah ya Ibrāhīm kubanga yali mu Makkah okumala emyaka kumi n’esatu (13) nga tamenyeeko masanamamu.”

Millat Ibrāhīm

- 39) Okwanika Abasiraamu naddala bamaseka abo abebalama Barā'a. Era abagala ennyo okubawaana n'okubogerako olw'okubanga nti bo bagoberera Sunnah.
- 40) Ekituufu ku kujerega n'okuvumirira ba mushrikīn ne Shirk waabwe.
- 41) Embeera y'Omusiraamu nga abazadde be ba Mushrikīn na butya bw'alina akubayisaamu.
- 42) Ebika ebina (4) eby'abantu abatuukirizza okwenywereza ku Millah eno.
- 43) Okukakibwa (Ikrāh) kye ki, era akakiddwa y'ani, era embeera (hukm) ye eri etya. N'ebirala bingi nnyo, Bi'idhnillāh.

MILLAT IBRĀHĪM: KYE KI?

Ekigambo MILLAT IBRĀHĪM: Kisobola okuvvunulibwa nga “Eddiini ya Ibrāhīm”, “Ekkubo lya Ibrāhīm”, “Enzikiriza ya Ibrāhīm”, “Enkola ya Ibrāhīm”. Era emanyikiddwa nga Al-Hanīfiyyah. Oyo yenna agoberera Millat Ibrāhīm ayitibwa Hanīf; bwe babanga bangi babeera ba Hunafā’. Buli Musiraamu yenna omutuufu abeera Hanīf era Muwahhid (omuntu alina enzikiriza ennyweevu ku Tawhīd era nga agikolererako mu buli nsonga yonna na mubuli mbeera ye yonna), n’ekyennyume kyabyo. Tusaba Allāh (SWT) aweereze okulamusa, emirembe n’ebyengera eri Mukwano Gwe, Imām w’aba Hunafā’ – Taata waffe Ibrāhīm (AS).

Allāh (SWT) agamba;

وَأَذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا

“Era bategeeze mu Kitabo (kino Qur’ān) ku Ibrāhīm. Mazima yali mukkiriza ow’amazima, Nabbi.” (Maryam: 41)

N’awalala;

وَأَتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ إِبْرَاهِيمَ

“Basomere ekyafaayo kya Ibrāhīm.” (Ash-Shu’arā’: 69)

Era Allāh (SWT) agamba, oluvannyuma lw’okulagira okukola Jihād (okulwanyisa) ku Shirk;

مَلَّةً أَيْكُمْ إِبْرَاهِيمَ

“Y’eddiini (Millah) ya Kitammwe (Nabbi) Ibrāhīm” (Hajj: 78)

Ne Nabbi Muhammad (SAW) yagamba; “Eddiini esinga obugaanzi eri Allāh ye Hanīfiyyah engonvu (Obusiraamu).” [Al-Bukhārī (eri *Mu’allaq* - terina *Sanad*). Ne Imām Ahmad okuva ku Ibn ‘Abbās (ra), nti Omubaka wa Allāh (SAW) yabuuzibwa; “Ddiini ki esinga obuganzi eri Allāh? N’addamu, nti; *“Al-Hanīfiyyah As-Samhah”*. Ne mu njogera endala; “Mazima natumibwa ne *“Al-Hanīfiyyah As-Samhah”*. Ezimu ku njogera zaayo ez’enjawulo Ibn Hajar yazikkiriza mu *“Fat’h Al-Bārī”* (1/116), ne mu *“Kashf As-Sitr”* (1/37), ne Sakhāwī mu *“Al-Maqāsid Al-Hasanah”* (136), ne Ash-Shawkānī mu *“Fat’h Ar-Rabbānī”* (6/3207), ne Al-Albānī mu *“Swahih Al-Jāmi”* (160). Era ekigambo ekyo kyajjira ne mu Ahādīth endala ezikkirizibwa/entuufu]

Millat Ibrāhīm

Shaykh Abu Muhammad Al-Maqdisī yagamba bwati mukitabo kye “Millat Ibrāhīm”, “Era Allāh (SWT) yagamba ku Millat Ibrāhīm;

وَمَنْ يَرْغَبْ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مِنْ سَفَهٍ نَفْسُهُ

“Ani ayagala okuva ku ddiini ya Ibrāhīm mpozzi wabula oyo aba asiriwazza omwoyo gwe?!” (Al-Baqarah: 130)

Era Ye (Ta’āla) yagamba nga ayogera eri Nabbi We, Muhammad (SAW);

ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنْ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

“Bwe twamala ne tukutumira (Gwe Muhammad nga tukugamba) nti: Goberera eddiini (Millah) ya Ibrāhīm (ey’ali) Hanīf, era teyali mu ba mushrikīn.” (An-Nahl: 123)

Mu nyinnyonnyola etegeerekeka obulungi ennyo nga eyo, Allāh (SWT) atunnyonnyodde enkola (Manhaj) n’ekkubo (Twariq) ettuufu. Nabw’ekityo ekkubo ettuufu n’enkola entereevu si kirala kyonna wabula Millah ya Ibrāhīm – tewaliwo kubuzabuzibwa kwonna yadde ekintu kyonna ekitategeerekeka ku yo. N’oyo yenna atagoberera Millat Ibrāhīm, abeera mugiinga omusiru (nga Allāh bwe yannyonnyola ku bantu ab’ekika ekyo).

Era Allāh (SWT) yawaana (Tazkiyyah) Ibrāhīm bw’ati;

وَلَقَدْ آتَيْنَا إِبْرَاهِيمَ رُشْدَهُ مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا بِهِ عَالِمِينَ

“Mazima Twawa Ibrāhīm okulunngama kwe oluberyeberye, era Twali nga tumumanyi (bulungi).” (Al-Anbiyā’: 51)

Era yayogera bw’ati ku Ibrāhīm (AS);

وَلَقَدْ أَصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ

“Mazima Twamwawula mu nsi, era mazima ye aliba mu balongoofu mu Bulamu Bw’Enkomerero.” (Al-Baqarah: 130)

Era Allāh (SWT) yatutendera n’okutuwaanira Da’wah ye, n’alagira Asembayo mu Bannabi n’Ababaka Be (SAW) abeere ng’agoberera Ibrāhīm (AS), era Allāh (SWT) yannyonnyola nga atutegeeza kw’abo abatagoberera enkola n’ekkubo lya Ibrāhīm (AS), nti bagiinga abasiru.

Era Millat Ibrāhīm eringa Shaykh Muhammad Ibn ‘Abdil-Wahhāb (rh) bwe yannyonnyola mu “*Ad-Duraru As-Saniyyah Fil-Ajwibah An-Najdiyyah*” (2/22), “Omusingi n’empagi/ekikolo ky’Eddiini y’Obusiraamu eri mu nsonga bbiri –

- ✓ Okusookera ddala: Okulagira okusinza (okwolekeza buli kika kya ‘Ibādah) eri Allāh (SWT) Yekka awatali kumugattako kintu kirala kyonna, okukikubiriza, okukola omukwano (Walā’a) ku lwakyo, n’okukola Takfīr (okukaafuwaza) kw’oyo yenna abeera takitadde mu nkola (nga akilese).
- ✓ Eky’okubiri: Okuviira ddala ku shirk (okugatta abalala/ebirala) mu ‘Ibādah eri Allāh (SWT) n’okulabula (abantu) ku kyo (okumuvaako), okubeera omukambwe ennyo ku shirk, okubeera n’obulabe (Adāwah) ku lwa kyo, n’okukola Takfīr (okukaafuwaza) kw’oyo yenna akola shirk.”

Era ono ye Tawhīd buli Mubaka (SAW) gwe yabuuliriranga. Era ge makulu ga Lā Ilāh Illā Allāh. Okwetukuza okuva ku shirk (Ikhlāsu) ne Tawhīd; n’okwawula Allāh (SWT) mu ‘Ibādah, okwekwata (Walā’) ku Ddiini Ye ne ba Awliyā’ (Emikwano) Be; n’okuwakanya awamu n’okuleka (okwesamba – Barā’a) buli kintu kyonna akisinzibwa ekitali Ye, n’okukola/okwolesa obulabe (Adāwa wal-Bughdwa) eri/ku balabe Be.

Ye Tawhīd mu Nzikiriza (*al-I’tiqādī*) ne mu Bikolwa (*al-‘Amalī*) byonna awamu. Sūrat Al-Ikhlāsu bwe bujulizi bwa Tawhīd w’Enzikiriza; Sūrat Al-Kāfirūn bwe bujulizi bwa Tawhīd w’Ebikolwa.

Allāh (SWT) yalagira Omubaka Muhammad (SAW) yeesambe ba mushrikin, abagambe, nti;

وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ

“Ssiri nze wa mu bagatta Allāh na bintu birala.” (Yūsuf: 108).

NB: ne Ibrāhīm (AS) bw’atyo bwe yalagirwa mu Sūrat Al-An’ām: 79.

Amakulu Barā’a ya Muhammad (SAW) ku ba mushrikīn y’emu n’eya mukwano gwa Allāh, Ibrāhīm (AS) nga bwe kyalagibwa mu Qur’ān;

إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

“Mazima Ibrāhīm yali Ummah, Qānit eri Allāh, era Hanīf – era teyali wa mu ba mushrikīn,” (An-Nahl: 120)

ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنْ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

“Bwe twamala ne tukutumira (Gwe Muhammad nga tukugamba) nti: Goberera eddiini (Millah) ya Ibrāhīm nga Haneef, era teyali mu ba mushrikīn.” (An-Nahl: 123)

Nabw’ekityo mu Āyāt zino mulimu okulangilira okwesamba (okwekutula n’okweyawula) ba mushrikīn; (Barā’a) kitegeeza – okusalako/okukutulawo bino wammanga;

- a) Omukwano (*Mahabbah*),
- b) Okufaayo/Okulabilira (*Mawaddah*),
- c) N’okuyamba (*Munāswarah*) wakati wo ne ba mushrikīn.

Kubanga abo be balabe ba Allāh (SWT) n’Ababaka Be (AS), n’olw’ekyo tekikikirizibwa kubeera n’omukwano (mahabbah) gye bali n’omutima gwo, yadde okukolagana nabo, yadde okubataasa.

Allāh (SWT) agamba;

فَدَكَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَءُؤُا مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلْعَادَؤُهُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحْدَهُ

“Mazima mwalina eky’okugoberera ekirungi ddala mu (Nabbi) Ibrāhīm n’abo abaali awamu naye, mu kiseera bwe baagamba ekibiina kyabwe nti: Mazima ffe tubaa-wukanyeeke (era twesambye) ne kw’ebyo bye musinza ebitali Allāh: Tubawakanyizza era bumaze okweyoleka wakati waffe nammwe obulabe n’obukyayi obw’olubeerera okutuusa lwe munakkiriza Allāh (ali Omu Oyo) Yekka.” (Al-Mumtahinah: 4)

NB: Ekigambo “Kafarnā Bikum”: Kisobola okuvvunulibwa nga “Tubawakanyizza” oba “Tubakaafuwalidde” oba “Tetubakkiririzaamu”. Āyah eno ekozesebwa nga Dalīl eri ba A’immah ba ba Ahlu-Sunnah Wal-Jamā’ah ku kukaafuwaza (okukola Takfīr) ku ba mushrikīn awamu n’okubeera nga ekyo (eky’okukaafuwaza abantu abo) kya mu Busiraamu (Tawhīd) era nga kya mu Millat Ibrāhīm;

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا
آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ

“Toyinza kusanga kibiina (ky’abantu) abakkiriza Allāh n’Olunaku Lw’enkomerero nga baagala abo abayigganya Allāh n’Omubaka We nandibadde nga babadde bakitaabwe oba batabani baabwwe oba banganda baabwwe oba ab’ennnganda zaabwe.” (Al-Mujādilah: 22)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ

“Abange mmwe abakkiriza! Temufuulanga abalabe Bange era abalabe bammwe ab’emikwano; - muteeka gye bali omukwano” (Al-Mumtahinah: 1)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى أَوْلِيَاءَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ إِنَّ
اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

“Abange mmwe abakkiriza! Temufuulanga abayudaaya n’abakristaayo ab’emikwano enfiirabulago, ba mikwano ku bokka na bokka. N’omuntu abakwana mu mmwe mazima ye abeera wa mu bo. Mazima Allāh talunngamya kibiina ky’abalyazaamaanyi.”
(Al-Mā’idah: 51)

Kale nno Āyāt ezo waggulu zikkaatiriza n’okunywezaawo obwetteeka bw’okulangilira (okukola) Barā’a ku ba mushrikīn.

Era Barā’a ku ba mushrikīn wa mubikolo (*Usūl*) bya Da’wah eri Allāh. Era oyo Dā’i (omukowooze, omumanyi, sseeka) atalangilira Barā’a ku ba mushrikīn, tabeera Dā’i mu bwennyini bwakyo – era abatali ku nkola/kkubo ly’Omubaka (SAW), ne bw’awoza atya nti ali mu kukola Da’wah eri Allāh (SWT). Kubanga mazima ddala, “Okukaafuwalira Twagūti” (*Kufr Bit-Twagūti*) ky’ekikulembere/ekisooka oluberyebere lwa “Okukkiriza Allāh” (*Īmānu Billāh*). Nga Allāh (SWT) bwe yalangilira;

فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِن بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى

“ Omuntu yenna awakanya Twagūti n’akkiriza Allāh – mazima aba yeekutte ku nngango enngumu.” (Al-Baqarah: 256)

Millat Ibrāhīm

N’olw’ekyo kya tteeka (*Waaajib*) ku buli musiraamu yenna (awatali kususola kwonna) okubeera nga akola Barā’a (okwesamba) ku ba mushrikīn olwo Tawhīd we (n’Obusiraamu bwe) abeere nga ali ku mulamwa omutuufu.

Era “Okukaafuwalira Twagūti” kuno bwe bumu ku Bubaka obwasookera ddala okukka (bw’ali bwa kuna - 4) ku Nabbi (SAW), n’oluberyeberye lw’Ekiragiyo ky’Esswala;

يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ (1) قُمْ فَأَنْذِرْ (2) وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ (3) وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ (4) وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ

“Owange ggwe eyeebikkiridde amagoye! Situka otiise (okuva ku shirk)! N’Omulezi wo omugulumize (nga okowoola eri Tawhīd ’okumuwangaalirako mu mazima). N’engoye zo zitukuze (ebikolwa byo okuva mu bukyaafu nga kufr ne shirk)! N’amasanamu geesambe (Kufr Bit-Twagūti)!” (Al-Muddath’thir: 1-5)

NB: Okuviira ddala Nabbi (SAW) bwe yafuna Obwannabbi (nga awezezza emyaka 40), yakowoolanga abantu eri Kufr Bit-Twagūti, ne Īmānu Billāh – okutuusiza ddala ku myaka 50, Allāh (SWT) lwe yasooka okulaalika n’okulagira Esswala mu kiseera kya *al-isrā’ wal-mi’rāj*. Ekyo nno kilaga obukulu n’obuzito bwa Millat Ibrāhīm.

Era ba Imām ba Da’wah ya e Najd bannyonnyola Āyah eno;

فَدَكَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَءُؤُا مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحْدَهُ

“Mazima mwalina eky’okugoberera ekirungi ddala mu (Nabbi) Ibrāhīm n’abo abaali awamu naye, mu kiseera bwe baagamba ekibiina kyabwe nti: Mazima ffe tubaa-wukanyeekeo (era twesambye) ne kw’ebyo bye musinza ebitali Allāh: Tubawakanyizza era bumaze okweyoleka wakati waffe nammwe obulabe n’obukyayi obw’olubeerera okutuusa lwe munakkiriza Allāh (ali Omu Oyo) Yekka.” (Al-Mumtahinah: 4)

Baaginnyonnyola bwebati, “Waliwo ensonga ttaano ezetaagisa (obukwakulizo) mu kujjawo/okusazaamu okusinza kwonna ekyo kyonna ekitali Allāh (SWT) mu Āyah eno, nga nabyo;

- 1) Mazima ffe tubaawukanyeekeo (Barā’a),
- 2) ne kw’ebyo bye musinza ebitali Allāh (SWT),

- 3) Tubawakanyizza (Takfir),
- 4) era bumaze okweyoleka obulabe (Adāwah),
- 5) n'obukyayi (Bugdhwa) wakati waffe nammwe obw'olubeerera.” – soma “*Fatāwā Al-A'immah An-Najdiyyah*” (1/428).

Imām Hamad Ibn ‘Atīq An-Najdī (rh) yagamba bw’ati nga annyonyola Āyah eyo; “Allāh (SWT) Okugamba **“Mazima mwalina eky’okugoberera ekirungi ddala mu (Nabbi) Ibrāhīm ...”** ky’ekimu n’ekiragi Kye;

ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنْ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

“Bwe twamala ne tukutumira (Gwe Muhammad nga tugamba) nti: Goberera eddiini (Millah) ya Ibrāhīm nga Hanīf, era teyali mu ba mushrikīn.” (An-Nahl: 123)

N’olw’ekyo Allāh (SWT) yatulagira okubeera nga twekwata n’okuwangaalira ku ky’okulabirako kya Ibrāhīm Al-Khalīl wa Allāh (SWT), n’abo abaamugoberera mu Babaka, mu kugamba/okulangilira nti, **“Mazima ffe tubaawukanyeekeo...”** okutuusiza ddala ku nkomerero ya Āyah.

Kale nno bw’ekiba nti kiri Wājib (Kya tteeka) ku (buli) Musiraamu okubeera nga akyogera n’okukilangilira eri abantu be, abo baawangaaliramu (ng’olwo basobola okumukolako obulabe) – olwo nno kiba kyeyoleka bulungi nnyo n’okutegeerekeka nti kiri Wājib okukyogera n’okukilangilira eri abo abamuli ewala (era nga tebasobola kumukolako/kumutuusaako obulabe).

Wano wennyini, waliwo ensonga enkulu ennyo ey’ebbeeyi esaana okwegendereza – mu bigambo bino, **“Mazima ffe tubaawukanyeekeo (era twesambye) ne kw’ebyo bye musinza ebitali Allāh.”** Nga n’ensonga enkulu ennyo ey’ebbeeyi kwe kubeera nti Allāh (SWT) yalagira Barā’a ku ba mushrikīn – abo abasinza ebirala ebitali Allāh (SWT) – oluberyeberye lw’okulagira Barā’a ku ba Twawāghīt (“*al-Awthān*” (amasanamu/bakatonda) abo abasinzibwa mu kifo kya Allāh (SWT). Bw’ekityo bw’ekiri, kubanga ekisooka kikulu nnyo okusinga eky’okubiri. Kubanga kisoboka omuntu okubeera nga awakanya amasanamu (ebisinzibwa ebitali Allāh byonna), naye ate n’atawakanya abantu abo ababisinza (n’okubikkiririzaamu); olwo aba tatuukirizza etteeka erimukakatako. Wabula, bw’awakanya (Barā’a) ba mushrikīn, kiba kitegeeza nti yamaze dda okuwakanya n’okwesamba ba Twawāghīt (bakatonda) babwe. Ekyo ky’ekimu ne Āyah;

وَأَعْتَزَلْكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ

“Nja kubaviira/kubasenguka n’ebyo bye musinza ebitali Allāh.” (Maryam: 48)

Nabw’ekityo, Allāh (SWT) yalagira okuwakanya/ okwesamba n’okwekutula ku ba mushrikīn okusooka oluberyeberye n’omukkiriza tannaba kuwakanya, okwesamba awamu n’okwekutula ku ba Twawāghīt baabwe.

Era mu ngeri y’emu ye Āyah eno wammanga;

فَلَمَّا أَعْتَزَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ

“Bwe yamala okubaviira, n’ebyo bye basinza ebitali Allāh.” (Maryam: 49)

Era n’Abavubuka ba As’hābul Kahf baagamba wakati waabwe;

وَإِذِ اعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ

“Bwe muba nga mubaawukanyeko n’ebyo bye basinza ebitali Allāh.” (Al-Kahf: 16)

N’olw’ekyo kiri gy’oli okubeera nga onyweza eky’ebbeeyi kino olunyweeza olw’amaanyi, kubanga kijja kukuggulirawo enziji z’okubeera n’obulabe ku balabe ba Allāh (SWT). Kubanga mazima, bantu bameka abatakola shirk – naye ate nga tebalina bulabe ku ba mushrikīn, nga n’olw’embeera yabwe eyo ssi Basiraamu kubanga baba balekulidde Eddiini y’Ababaka (Anmbiyā’) bonna.

- Ebigambo bya Shaykh ebisembyeeyo biteekeddwa okutegeerebwa okusinzira ku Āyat zino;

وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالنَّبِيِّ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوهُمْ أَوْلِيَاءَ

**“Singa baali nga bakkiriza Allā ne Nabbi, n’ebyo ebyassibwa gyali (Qur’ān),
tebandibafudde bamikwano be beemaliza.” (Al-Mā’idah: 81)**

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ

**“Toyinza kusanga kibiina (eky’abantu) abakkiriza Allāh n’Olunaku Lw’enkomerero
nga baagala abo abayigganya Allāh n’Omubaka we” (Al-Mujādilah: 22)**

Oluvannyuma Allāh (SWT) n'agamba (ku kigambo kya Ibrāhīm), “Tubawakanyizza, era bumaze okweyoleka obulabe n'obukyayi wakati waffe nammwe bw'olubeerera”.

“Bumaze okweyoleka” – kitegeeza nti “bulabwaako era bulagiddwa (mu bikolwa)”.

Era fumiitiriza ku ngeri Allāh (SWT) gye yalagira ‘Obulabe’ oluberyeberye lwa ‘Obukyayi’ - Ekisooka kikulu (ky'ekikulembera) okusinga eky'okubiri. Kubanga tekisoboka omuntu okukyawa ba mushrikīn, ng'ate tabakolako bulabe – era mu mbeera eyo, aba tatuukirizza etteeka (lya Barā'a ku ba mushrikīn) erimukakatako; okutuusa nga obukwakkulizo bw'ombiriri, Obulabe n'Obukyayi, ng'abutuukirizza. Era kikakfu nnyo (tekiriiko kubuza kwonna, yadde okubusabusa, yadde okuwanyisiganyako ebirowoozo) nti ‘Obulabe n'Obukyayi’ by'ombiriri biteekeddwa **“okweyoleka”** – amakulu nga bilabwaako era nga weebiri mu bikolwa.

Era kimanye! Nti wadde nga ‘Obukyayi’ bukwatagana n'omutima, tebugasa okutuusa nga obuwufu bw'abwo bumaze okweyoleka, era nga bulabwaako (n'amaaso). Era ekyo tekisoboka kubaawo, okutusa nga (Obukyayi) bwegattibwaako ‘Obulabe’ ne *Muqāṭwa'ah* (okuzira/boycotting) – olwo nno obulabe n'obukyayi lwe bisoboka okweyoleka. Naye ate bwe wabeerawo Muwālāt n'okukolagana (wakati w'Omusiraamu n'omushiriku), olwo ekyo kiba kikasa nti tewaliiwo bukyayi (mu mutima). N'olw'ekyo, kiri gy'oli okubeera nga ofumitiriza ku ensonga eno – kubanga mazima ddala ejja kukunnyonnyola n'okukutangaalaza Shubuhāt (ebibuzabuza) nkunkumuli.” - *“Sabīl An-Najāti Wal-Fikāk”* (43-45).

Nga Allāh (SWT) bw'abuuza;

وَمَنْ يَرْغَبُ عَنْ مِّلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ

**“Ani ayagala okuva ku ddiini ya Ibrāhīm mpozzi wabula oyo
aba asiriwazza omwoyo gwe?!” (Al-Baqarah: 130)**

Era abuuza;

وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِّمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا

**“Ani munnaddiini okusinga oyo awaayo ekyenyi kye eri Allāh (nga akolera ku Tawhīd),
naye nga mulongoosa (muhsinu), era nga agoberera eddiini (Millah) ya Ibrāhīm, nga**

Millat Ibrāhīm

mukkiriza owa nnamaddala (Hanīf)? Era Allāh yafuula Ibrāhīm ow’omukwano (Khalīl)”
(An-Nisā’a: 125)

Era nga Allāh (SWT) bwe yannyonnyola ku Ibrāhīm (AS) yali;

إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ (120) شَاكِرًا لِّأَنْعَمِهِ اجْتَبَاهُ وَهَدَاهُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ (121) وَآتَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ (122) ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنْ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

“Mazima Ibrāhīm yali Omukulembeze, omugonvu eri Allāh, nga Haneef – era teyali wa mu ba mushrikīn; (Yali) ayeebaza Ebyengera Bye, yamwawula (nga ow’omukwano) n’amulunngamya eri Ekkubo Eggolokofu. Ne tumuwa mu nsi ebirungi, na mazima ye ku Lunaku Lw’enkomerero alibeera wa mu balongoofu. Bwe twamala ne tukutumira (Gwe Muhammad nga tugamba) nti: Goberera eddiini (Millah) ya Ibrāhīm nga Haneef, era teyali mu ba mushrikīn.” (An-Nahl: 120-123)

Era Allāh (SWT) teyakoma ku kulagira Nabbi (SAW) abeere nga agoberera Millat Ibrāhīm, wabula era yamulagira abeere nga alangilira eri ba Swahābah be bagoberere Millat Ibrāhīm awatali kugyawukanako yadde akatono ennyo;

قُلْ صَدَقَ اللَّهُ فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

“Gamba nti: Allāh yayogera mazima. Kale mugoberere eddiini ya Ibrāhīm nga Hanīf, kubanga teyali mu ba mushrikīn.” (Āl-Imrān: 95)

Era ekyo ky’ekiragiro ekibuna ku Basiraamu bonna, sso si ku ba Swahābah (ra) bokka. Era Khalīl wa Allāh ono, Ibrāhīm eyali Hanīf (AS), yagamba kitaawe n’abantu be;

قَالَ أَفَرَأَيْتُمْ مَا كُنتُمْ تَعْبُدُونَ (75) أَنْتُمْ وَأَبَاؤُكُمْ الْأَقْدَمُونَ (76) فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِي إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ

“Mulaba ebyo bye mubadde musinza? – Mwe ne bakitammwe abaakulembera? – Mazima (bakatonda bammwe be musinza) balabe bange, okujjako Omulezi W’ebitonde (nze Gwe nsinza).” (Ash-Shu’arā’: 75-77)

Era Allāh agamba;

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاءٌ مِّمَّا تَعْبُدُونَ (26) إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي فَإِنَّهُ

سَيَهْدِينِ (27) وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ

“Jjukira mu kiseera (Nnabbi) Ibrāhīm bwe yagamba kitaawe n’abantu b’ekibiina kye: “Mazima nze (nneesambye) njawukanye kw’ebyo bye musinza (ebitali Allāh); Wabula (nja kusinza) Oyo (Allāh) eyantonda, (kubanga) mazima Ye ajja kunnungamya.” N’akifuula Ekigambo Eky’okusigalawo mu (baana ne mu) bazzukulu be, oba olyawo ne badda gye kiri (eri Tawhīd).” (Az-Zukhruf: 26-28)

NB: Barā’: Oyo akolera ku Barā’a. Ekigambo ekyo kitegeeza;- “okukutulawo omukwano (*Mahabbah*), okulabirira (*Mawaddah*), n’obuyambi (*Munāswarah*)” wakati w’omuntu (Omusiraamu) ne ba mushrikīn. Imām Is’haaq Ibn ‘Abdir-Rahmān (rh) yannyonnyola bw’ati, “Omusingi gwa Baraa’a kwe okwawukana/okwekutulalo, nga kuteekeddwa kuba nga kusibuka (nga kuvudde) mu mutima, ku lulimi, n’omubiri (ebiyuungo).” *“Ad-Duraru As-Saniyyah Fil-Ajwibah An-Najdiyyah”* (8/305).

Ba Mufassirūn bannyonnyola Āyah eno (Az-Zukhruf: 26), **“Mazima nze (nneesambye) njawukanye kw’ebyo bye musinza (ebitali Allāh); Wabula (nja kusinza) Oyo (Allāh)”** nti y’enkanankana ne Kalimah ya Tawhīd – Lā Ilāh Illā Allāh. Era ago ge amakulu ga **“N’akifuula Ekigambo Eky’okusigalawo mu (baana ne mu) bazzukulu be”**.

NB: Wetegereze bulungi nnyo engeri Āyāt z’ombiriri bw’ezirimu Okumenyawo (Nafi’u) n’Okunywezaawo (Ithbāt), “Omusingi n’Ekikolo (Empagi) ky’Obusiraamu”.

Era “Ekigambo Eky’okusigalawo” kino y’eyali Da’wah y’Ababaka ne ba Nabbi bonna. Nga Allāh (SWT) bwe yagamba;

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولًا أَنْ أَعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ

“Era mazima twatumanga mu buli kibiina omubaka (abalagire nti:) Musinze Allāh (Yekka) era mwesambe/mwekeke (okusinza) Twagūti.” (An-Nahl: 36)

Ne;

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ

“Era tetwatuma oluberyeberye lwo mubaka yanna wabula (nga) Tumutumira (tugamba)

Millat Ibrāhīm

nga mazima bwe watali mulala yenna asinzwa mu butuufu okujjako Nze, kale munsinze (Nze Nzekka –munjawule temungattako mulala).” (Al-Anbiyā’: 25)

Era amakulu ga Kalimah ya Tawhīd gannyonnyolwa bulungi nnyo bwe gaba gategeereddwa okusinzira ku bigambo Ibrāhīm n’abo abaali wamu naye bye baagamba abantu baabwe;

إِنَّا بُرَءَاؤُا مِّنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ
الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحَدُّهُ

**“Mazima ffe tubaawukanyeeke (era twesambye) ne kw’ebyo bye musinza ebitali Allāh:
Tubawakanyizza era bumaze okweyoleka wakati waffe nammwe obulabe n’obukyayi
obw’olubeerera okutuusa lwe munakkiriza Allāh (ali Omu Oyo) Yekka.”
(Al-Mumtahinah: 4)**

Imām ‘Abdur-Rahmān Ibn Hasan (rh) yagamba, oluvannyuma lw’okuleeta Āyah eno, “N’olw’ekyo oyo yenna abeera afumitirizza ennyo ku Āyah eno, ajja kulaba n’okutegeera Tawhīd Allāh gwe yatuma naye Ababaka Be bonna, era n’assa n’Ebitabo ku lulwe; era omuntu oyo ajja kusobola okulaba obwenyini bw’abo abawakanya ekyo Ababaka n’abagoberizi babwe kye baaliko – (obwenyini) bw’abawakanyi ababuyabuya, ababuze era ababi/abanyomoofu ennyo.” - *“Ad-Duraru As-Saniyyah Fil-Ajwibah An-Najdiyyah”* (8/93), ekitundu kya *“al-Jihād”*.

Ate kyo ekibuuzo, “Lwaki eyitibwa, “Millat Ibrāhīm”, nga etuumibwa okuva ku Ibrāhīm (AS) yekka - wadde nga Ababaka ne ba Nabbi bonna baali ku Nzikiriza n’Ekkubo ly’erimu?”

Ekyo Shaykh ‘Alī Al-Khudhayr (fa) yakiddamu n’agamba, “Ensonga lwaki yatumibwa okuva ku Ibrāhīm (AS) yekka kubanga Omubaka Muhammad (SAW) yajja eri ebibiina n’ebibinja, nga byonna bigamba nti bigoberera Ibrāhīm (AS). Nga aba Quraysh abaagambanga nti “Tuli ku Millat Ibrāhīm, era ye ffe abasinga okugigwanira”, n’aba Yudaaya n’abakuristaayo bajja gye bali nabo ne bawoza nti bali ku Millat Ibrāhīm, era ne bagamba nti yali kitaabwe. N’olw’ekyo eyo y’ensonga lwaki okunyonnyola n’okutugeeza kuno kwajja mu Bubaka (Qur’ān), nga bunyonnyola ddala Millat Ibrāhīm ky’eki, era baani abagigwaanira (bannannyini yo).” (Soma entandikwa/ennyanjula ya Shaykh eyitibwa *“Al-Wajāzah”* bwe yali ennyonnyola (Sharh) *“Thalāthat Al-Usūl”*.)

Ne Allāh (SWT) yagamba bw'ati ku Khalīl We;

مَا كَانَ إِبْرَاهِيمُ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلَكِنْ كَانَ حَنِيفًا مُّسْلِمًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

“Tabeeranga Ibrāhīm Muyudaaya oba Mukristaayo; naye mazima yali Hanīf era nga Musiraamu, era teyali mu ba mushrikīn.” (Āl-Imrān: 67)

وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى تَهْتَدُوا قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

“Era ne bagamba nti: Mufuuke Bayudaaya oba Abakristaayonlwe munaalunngama. Bagambe (Gwe Muhammad) nti: Nedda! Tuli ku Millat (eddiini ya) Ibrāhīm, entukuvu (Hanīf) era teyali mu ba mushrikīn.” (Al-Baqarah: 135)

Nga Allāh (SWT) bw'Akakasa;

إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهَذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ

“Mazima asinga mu bantu okuba okumpi ne Ibrāhīm be bo abaamugoberera (mu bulamu bwe), n'ono Nabbi (Muhammad) n'abo abakkiriza. Ne Allāh Ye Walī¹ wa abakkiriza.” (Āl-Imrān: 68)

Y'ate omuntu ayinza atya okugamba nti agoberera Ibrāhīm (AS), nga tatambulira ku kkubo (enkola) ly'erimu nga naye bwe yakola – nga teyeyizizza nga bwe yeeyisa?

Era Allāh (SWT) agamba bw'ati ku mbeera/ekyafaayo (obuzibu) bwa Ibrāhīm Al-Khalīl Al-Hanīf;

وَنَالَهُ لَأَكِيدَنَّ أَصْنَامَكُمْ بَعْدَ أَنْ تُولُوا مُدْبِرِينَ (57) فَجَعَلَهُمْ جُذَاذًا إِلَّا كَبِيرًا لَهُمْ لَعَلَّهُمْ إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ (58)
 قَالُوا مَنْ فَعَلَ هَذَا بِالْهَتَا إِنَّهُ لَمِنَ الظَّالِمِينَ (59) قَالُوا سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُ إِبْرَاهِيمُ (60) قَالُوا فَاتُّوا بِهِ عَلَى أَعْيُنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ (61) قَالُوا أَأَنْتَ فَعَلْتَ هَذَا بِالْهَتَا يَا إِبْرَاهِيمُ (62) قَالَ بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا فَاسْأَلُوهُمْ إِنْ كَانُوا يَنْطِقُونَ (63) فَرَجَعُوا إِلَى أَنْفُسِهِمْ فَقَالُوا إِنَّكُمْ أَنْتُمُ الظَّالِمُونَ (64) ثُمَّ نَكِسُوا عَلَى

¹ Walī: mukwano, omulabirizi, omuwagizi, omuyambi, omukuumi...

رُءُوسِهِمْ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هَؤُلَاءِ يَنْطِقُونَ (65) قَالَ أَفَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْئًا وَلَا يَضُرُّكُمْ (66)
أَفْ لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ (67) قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانصُرُوا آلِهَتَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ

“(Ibrāhīm n’agamba): “Ndayidde Allāh, mazima nja kusalira olukwe (okusanyaawo) amasanamu gammwe oluvannyuma lw’okubikuba amabega nga mugenze.”

(N’agabetenta) n’agafuula obubajjobajjo okuggyako ekkulu lyabwe, oba olyawo ne baddayo gye liri. (Bwe badda) ne bagamba nti: “Ani yakoze kino ku bakatonda baffe? Mazima ye wa mu balyazamaanyi. ”Ne bagamba nti: “Twawulidde omuvubuka nga aboogerako (abavumagana) ayitibwa Ibrāhīm.” Ne bagamba nti: Kale mumuleete (wano) mu maaso g’abantu oba olyawo (abantu) bamuweeko obujulizi. (Bwe yaleetebwa) ne bamugamba nti: Gwe wakoze kino ku bakatonda baffe, Owange Ibrāhīm? N’agamba nti, “Wabula eyakikoze y’oyo omukulu waabwe ono. Kale mubabuuze bwe baba nga baatula!” ne badda eri emyoyyo gyabwe, ne bagamba nti: “Mazima mmwe emyoyyo gyaffe mmwe balyazaamaanyi.” Oluvannyuma ne bade eri bannaabwe (ne bagamba nti): “Mazima (gwe Ibrāhīm) nti omanyi bulungi nnyo nti (amasanamu) bano tebasobola kwatula.” (Ibrāhīm) n’abagamba nti: “Musinza ebitali Allāh, ebyo ebitabagasa kintu kyonna, era ebitabaleetera kabi? Mwenyinyalwa mmwe n’ebyo bye musinza ebitali Allāh! Abaffe Temutegeera?” Ne bagamba nti: “Mumwokye mube nga mutaasa bakaonda bammwe, bwe munaaba nga mukikoze (ekyo).” (Al-Anbiyā’: 57-68)

NB: “nja kusalira olukwe (okusanyaawo) amasanamu gammwe oluvannyuma lw’okubikuba amabega nga mugenze.” - Kino kilaga nti ba Hunafā batekeddwa okweteekateeka mu kyama okubeera nga basaanyaawo ba Twawāghīt ne ba mushrikīn.

Ne;

قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُنْيَانًا فَأَلْقُوهُ فِي الْجَحِيمِ

“Ne bagamba nti: Mumuzimbire omuzimbo (ttanulu) n’oluvannyuma mumusuule mu muliro.” (As-Swāffāt: 97)

Ku kigambo “omuvubuka nga aboogerako (abavumagana)” abamanyi ba Tafsīr baakinnyonnyola nti ekyo kitegeeza nti Ibrāhīm (AS) yavuma ba Twawāghīt, n’abajerega, n’abakolimira (era kunkomerero n’abasanyaawo). Era omuntu yenna bw’agoberera Ibrāhīm (AS) mu kikulwa ekyo, tewali ky’ogenda kuwulira okuva mu ba Jahmiyyah (ba Murji’ah abo

ab'eyita abasalafu) okujjako okuwoggana nti (eyo) “Fitnah”. Wadde nga Allāh yannyonnyola dda nti shirk ye Fitnah ne Thulm yennyini, era nti mubi (wa bulabe nnyo) n'okusinga okutta.

Shaykh ‘Abdur-Rahmān Ibn Nāsir As-Sa’dī (rh) yannyonnyola Āyah أَفْ لَكُمْ amakulu: “Kintu ki ekisobola okubeera ekibuze okubasinga; okuwangulwa (obubuyabuya) okubasinga; obubi okubasinga? Mwe n'ebyo byonna bye musinza ebitali Allāh (SWT). Muteekeddwa okumanya embeera yammwe eyo envuundu ennyo. Kubanga bwe mwasiriwala, ne mugujaawo ebintu eby'obubuyabuya n'obubuze mu kifo (ky'okulondawo/okukolera ku) kya Amazima – olwo ebisolo ne bibasinga obulungi n'okutegeera.” - Soma “*Taysīr Al-Karīm Ar-Rahmān*” (475-476), wansi wa Al-Anbiyā': 57-60. Ekigambo kya Shaykh ku bisolo okuva mu Āyah;

أُولَئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ

“Abo balinga ebisolo (ebirundibwa) – nedda, wabula bo be babuze okusinga ebisolo!.” (Al-A'rāf: 179)

Era Allāh (SWT) yagamba bw'ati ku Ibrāhīm (AS) ne kitaawe;

يَا أَبَتِ إِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا (43) يَا أَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَنِ عَصِيًّا (44) يَا أَبَتِ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يَمَسَّكَ عَذَابٌ مِنَ الرَّحْمَنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا (45) قَالَ أَرَأَيْتَ إِنْ لَمْ تَنْتَهِ لَأَرْجُمَنَّكَ وَاهْجُرْنِي مَلِيًّا (46) قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا

“Owange Kitange! Mazima nze kunzijidde okumanya okwo okutakujjiranga. (Kale) ngoberera nkulunngamye (eri) ekkubo eggolokofu. Owange kitange! Tonsinzanga sitaane. Mazima sitaane yali (okuva ddi n'okutuusa ddi) mujeemu eri (Allāh) Ar-Rahmaan. Owange kitange! Mazima nkutiisa ebibonyobonyo okukukwata okuva eri Ar-Rahmaan, n'okubeera ow'omukwano nfiirabulago wa sitaane. (Kitaawe) n'agamba: Oyogala ggwe okunzigya ku bakatonda bange, Owange Ibrāhīm? Bw'onooba toleseeyo (ebyo by'oyogera) nja kukukanyugira amayinja. Kati nnyamuka okumalira (ddala) ekiseera (ekiwera). (Ibrāhīm) n'agamba nti: Emirembe gibe ku ggwe! Nja kukwegayirira Omulezi wange (akusonyiwe). Mazima Ye y'Ali ku nze Annumirwa.” (Maryam: 43-47)

Millat Ibrāhīm

NB: Abamanyi bagamba nti Ssalām (emirembe) eno yali yakusibula. Tekikikirizibwa eri Ummah ya Muhammad (SAW) okutoola Ssalām eri aba Kuffāru, nga bw’ekiri mu Ahādith ekimanyikiddwa obulungi nga Omubaka (SAW) akiziyiza. Okuva ku Abū Hurayrah (ra) nti Omubaka wa Allāh (SAW) yagamba: “Temubuuzanga abayudaaya yadde abakuristaayo ne Ssalām, era bwe muba mubasisinkanye mu kkubo, mubanyigirizenga.” (*Muslim ne At-Tirmidhi*).

Naye ate oluvannyuma Allāh (SWT) yaziyiza ddala oluberera okusabira/okwegayiririra kusonyiyibwa ku lw’aba mushrikīn;

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أُولَىٰ قُرْبَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ (113) وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَا إِيَّاهُ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلَّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيمٌ

“Teyalina Nabbi n’abo abakkiriza, kwegayiririra kusonyiyibwa ba mushrikīn (abakaafiiri) – newankubadde nga baaluganda olw’okumpi, oluvannyuma lw’okubannyonnyokera nti mazima bo be bannannyini (kuyingira) Muliro. Tekwali okwegayirira kwa Ibrāhīm ku kitaawe wabula ku lw’endagaano gye yamulagaanyisa (kitaawe). Naye bwe kyamala okumunnyonnyokera nga mazima ye (kitaawe) mulabe wa Allāh, (Ibrāhīm) n’amwawukanako. Mazima Ibrāhīm yali Awwāh, era nga wa kisa (omugumiikiriza).” (At-Tawbah: 113-114)

NB: Awwāh; - Oyo asaba (akowoola) Allāh n’obugonvu, amutendereza, era amujjukira ennyo.

Oluvannyuma lw’ekiragiyo ekyo, yalangilira bw’ati eri abantu be nga mw’otadde ne kitaawe;

إِنَّا بُرءَاؤُا مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ
الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّىٰ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحْدَهُ

“Mazima ffe tubaawukanyeeke (era twesambye) ne kw’ebyo bye musinza ebitali Allāh: Tubawakanyizza era bumaze okweyoleka wakati waffe nammwe obulabe n’obukyayi obw’olubeerera okutuusa lwe munakkiriza Allāh (ali Omu Oyo) Yekka.”
(Al-Mumtahinah: 4)

Shaykh Abū Muhammad Al-Maqdisī yagamba: “Waliwo abantu abamu abalowooza nti obwennyini bw’okutuukiriza Millah ya Ibrāhīm (AS) mu mulembe guno nti kuba kusoma busomi Tawhīd n’amatabi ge asaatu, n’okugifumiitirizaako mu bigambo (theoretically) – nga eno basirifu ku ba mushrikīn, nga tebalangilira n’okwolesa obulabe ku ba mushrikīn ne shirk wabwe. Kale nno abantu ng’abo tubagamba – Singa Millat Ibrāhīm y’ali bw’etyo – olwo kati lwaki abantu be baamusuula mu muliro ku lwayo? Yandyogedde n’abo bulungi awamu n’okusirikira shirk wabwe. Teyandiswaazizza bakatonda ba abantu be, yadde okubakolako obulabe. Kyandibadde kimumalira okusomesa obusomesa (theoretically) Tawhīd eri abagoberezi be, eyali tajja kwetaagisa kussibwa mu nkola, okugeza nga *Al-Walā’* (Okukwana/Okukola omukukwno n’omuntu yenna nga osinzidde ku Tawhīd), *Al-Barā’a* (Okwesamba n’okwekutula kuba mushrikīn), *Al-Hubbu* (Okwagala banna Tawhīd), *Al-Bughdhwa* (Okukyawa n’obukyayi ku ba mushrikīn ne shirk wabwe), *Al-Mu’ādāt* (Okukola obulabe ku ba mushrikīn), *Al-Hijrān* (Okweyawula ku ba mushrikīn n’okubasenguka)?”.

Imām ‘Abdul-Latīf Ibn ‘Abdir-Rahmān (rh) yagamba, “Omuntu tasobola kutegeera Tawhīd n’okumukolerako, ate (mu kiseera ky’ekimu) n’atabeera na bulabe ku ba mushrikīn. N’olw’ekyo, oyo yenna atali/atalina bulabe ku ba mushrikīn, tekisoboka kuba nti akolera ku Tawhīd, era tekisoboka kuba nti amutegeera wadde okubeera ng’amumanyi.” - *“Ad-Duraru As-Saniyyah Fil-Ajwibah An-Najdiyyah”* (8/167), mu kitundu kya Jihād.

Shaykh Abū Muhammad Al-Maqdisī agenda mu maaso ng’agamba: “Era mazima ddala, Ibrāhīm (AS) yakola Barā’a ku muntu ey’ali asinga okuba okumpi naye (kitaawe), oluvannyuma lw’okukikakasa nti kitaawe y’ali akakanyalidde ku shirk ne kufr – **“Naye bwe kyamala okumunyonnyokera nga mazima ye (kitaawe) mulabe wa Allāh, (Ibrāhīm) n’amwawukanako.”** Era ekyo ky’aliwo oluvannyuma lw’okukowoola kitaawe nga akozesa amagezi (hikmah) n’enjogera/okubulirira okulungi; y’ensonga lwaki oluberyebereye yalinga agamba;

يَا أَبَتِ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يَمَسَّكَ عَذَابٌ مِنَ الرَّحْمَنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا

“Owange kitange! Mazima nkutiisa ebibonyobonyo okukukwata okuva eri Ar-Rahmān, n’okubeera ow’omukwano nfiirabulago wa sitaane.” (Maryam: 45)

NB: Soma Sūrat Maryam: 41-50.

Millat Ibrāhīm

Era n’okufaanaganako n’ekyo (Da’wah eyo) ne Mūsā (AS) bwe y’ali eri Firawna; oluvannyuma lwa Allāh okutuma Mūsā (AS) gy’ali, Allāh (SWT) yalagira bw’ati;

فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَّيْنًا لَّعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَىٰ

**“Mumugambe ebigambo ebigonvu, oba olyawo n’ajjukira (oba) n’atya (Allāh)”
(Twāhā: 44)**

Olwo Mūsā (AS) n’atandika okukowoola Firawna eri Tawhīd ng’akozesa ebigambo ebigonvu, nga agondera Ekiragiyo kya Allāh (SWT) ekyasooka, kye y’ava agamba;

فَقُلْ هَلْ لَكَ إِلَىٰ أَنْ تَزَكَّىٰ (18) وَأَهْدِيكَ إِلَىٰ رَبِّكَ فَتَخْشَىٰ

“Olina ggwe okukkiriza okutuusa otukule (okuva mu kufr ne shirk ofuuke Omusiraamu)? Era nkulagiriye eri Omulezi wo omutye?” (An-Nāzi’āt: 18-19)

Era n’alaga Firawna obubonero n’obujulizi nkumu. Naye Firawna bwe yayolesa obuwakanyi, olunkulu/okwemanya (kibr) n’emputtu ku bātil (obubuze - shirk ne kufr) – olwo Mūsā (AS) n’agamba nga Allāh (SWT) bwe yagamba;

لَقَدْ عَلِمْتَ مَا أَنْزَلَ هَؤُلَاءِ إِلَّا رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ بِصَآئِرٍ وَإِنِّي لَأَظُنُّكَ يُفْرَعُونَ مَثُورًا

“Mazima omanyi tewali assizza (obubonero /eby’amagero) bino wabula Omulezi w’eggulu n’ensi. Na mazima nze nkulowooza, Owange Fir’auna, okuba nga mazima ozikiridde.” (Al-Isrā’: 102)

Era ku nkomerero, Mūsā (AS) yasabira Firawna edduwa enkambwe ewa Allāh (SWT), n’agamba;

رَبَّنَا إِنَّكَ آتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَأَهُ زِينَةً وَأَمْوَالًا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلَىٰ أَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتَّىٰ يَرَوْا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ

“Omulezi waffe! Mazima Ggwe owadde Firawna n’ekibiina ky’abakungu be eby’okwenyiriza n’emmaali mu bulamu bw’ensi – Omulezi waffe! – balyoke babuze abantu okuva ku Kkubo Lyo. Omulezi waffe! Sanyaawo emmaali yaabwe era osibe emitima gyabwe, babeere nga tebajja kukkiriza okutuusa lwe banaalaba ebibonyobonyo ebiruma.” (Yūnus: 88)

Nabw'ekityo, abo bonna abakyaddingana obujulizi (dalil, Āyāt) bwa obugonvu n'okukwata empola (mu Da'wah), n'okubutambuliza ku makulu amakyamu, awamu n'okubussa mu bifo ebitali byabwo – Bateekeddwa okusimbawo akati ku nsoga enno okumala ekiseera ekiwanvu, bagyekkenneenye, era bagitegeerere ku ntegeera enywevu (entuufu): bwe baba nga b'amazima.”

Mu ngeri/enkola y'emu bwe y'ali Omubaka eyasooka Nūhu (AS). Ne Da'wah ya Bannabi n'Ababaka bonna – eri Hanīfiyyah;

شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا
الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ

“Yabalaalika (mu) ddiini ekyo (kyennyini) kye yalaalika/yalaamira (Nabbi) Nūhu – n'ebyo bye tukuweerezza (Gwe Muhammad (SAW) n'ebyo bye twalaamira (Bannabi) Ibrāhīm, ne Mūsā ne Isā, (nga bigamba) nti: Muyimirizeewo eddiini, temugya-wukanangamu: Kyazitoowerera ba mushrikīn ekyo ky'obayitira okujja gye kiri (Tawhīd).” (Ash-Shūrā: 13)

Nga Allāh (SWT) bw'agamba;

سَلَامٌ عَلَى نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ (79) إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ (80) إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ (81) ثُمَّ أَغْرَقْنَا
الْآخَرِينَ (82) وَإِنْ مِنْ شِيعَتِهِ لَإِبْرَاهِيمَ

“Emirembe gibe ku Nūhu mu bitonde byonna. Mazima Ffe bwe tutyo bwe tusasula abalongoosa. Ddala ye wa mu baddu Baffe abakkiriza. Oluvannyuma ne tusaanyaawo abalala (ba mushrikīn). Mazima n'abalibwa mu kibiina kya Nūhu ye Ibrāhīm.”
(As-Swāffāt: 79-83)

NB: Kino kikakasiza ddala nti Millat Ibrāhīm, wadde nga emanyikiddwa ku Nabbi Ibrāhīm (AS), era ye y'ali enkola y'aba Nabbi bonna oluberyebery lwe, nga Nūhu (AS).

Era Nūhu (AS) yagamba bw'ati ku mutabani we eyagaana okukkiriza Hanīfiyyah;

وَنَادَى نُوحٌ رَبَّهُ فَقَالَ رَبِّ إِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي وَإِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَأَنْتَ أَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ (45)
قَالَ يَا نُوحُ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ فَلَا تَسْأَلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنِّي
أَعِظُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ

“Omulezi wange! Mazima mutabani wange wa mu bantu bange! Ddala mazima endagaano Yo ya Mazima era Naawe Gwe Mulamuzi okusinga abalamuzi bonna! (Allāh) n’amuddamu, “Owange Nūhu! Mazima ye si wa mu bantu bo; mazima ye yakola omulimu ogutali mulungi, kale tonsaba ekyo ky’otalinako kumanya. Mazima Nze nkubuulirira oleme kubeera ow’omu batategeera! ” (Hūd: 45-46)

NB: Shaykh ‘Abdur-Rahmān As-Sa’di yagamba mu Tafsīr ye (pg. 338) eya Āyah eno, “Ddala mazima endagaano Yo ya Mazima” kubanga wangamba;

أَحْمِلْ فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ

“Tikka mu lyo (eryato) nga oggya mu buli mutindo (gw’ebiramu) bibiri (ekisajja n’ekikazi) n’abantu bo (ab’omu aka go)” (Hūd: 40).

Kisoboka okuba nga Nūhu (AS) yali alumirirwa abantu be, n’alowooza nti Allāh yali asuubizza nti ajja kutaasa abantu (family) bonna – nga alowooza nti endagaano eno yali ebuna – abakkiriza n’abakaafiiri okuva mu bantu be. N’olw’ekyo y’ensonga lwaki yasaba e dduwa eyo. Naye era, esonga yagizzaayo eri Allāh, n’agamba: “...era Naawe Gwe Mulamuzi okusinga abalamuzi bonna!” Era Āyah eyo ekomekkereza bw’eti: “Tikka mu lyo (eryato) nga oggya mu buli mutindo (gw’ebiramu) bibiri (ekisajja n’ekikazi) n’abantu bo (ab’omu aka go), okuggyako oyongwe kyakulemberako Ekigambo (ky’okuzikirira).” (Surat Hūd: 40).

NB: Olaba engeri gye kifaananamu embeera eyaliwo wakati wa Ibrāhīm (AS) ne kitaawe, ne wakati wa Muhammad (SAW) ne Abū Twālib (kitaawe omuto).

Era Nūhu (AS), Omubaka eyasooka, yakowoola Allāh (SWT) ku bantu be ba mushrikīn, n’agamba;

وَقَدْ أَضَلُّوا كَثِيرًا وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا ضَلَالًا ... رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا (٢٦) إِنَّكَ إِن تَذَرُهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا

“Era mazima babuzizza bangi. Naawe (Allāh) toyongera balya-zaamaanyi okuggyako okubabuza ... Omulezi wange! Tolekaawo ku nsi mutuuze n’omu yenna mu bakaafiiri! (Kubanga) mazima Ggwe bw’onooba obaleseewo, bajja kubuza abaddu Bo era tebajja kuzaala wabula (ezzadde) abonoonyi, abakaafiiri abayitirivu.” (Nūhu: 24-27)

Okufaanagana nga okulangilira kwa Imām w’aba Hunafā’ (AS) eri abantu be n’Obulabe awamu n’Obukyayi, Allāh (SWT) agamba;

وَأْتَلْ عَلَيْهِمْ نَبَأَ نُوحٍ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يٰقَوْمِ إِن كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَامِي وَتَذِكْرِي بآيَاتِ اللَّهِ فَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ فَأَجْمِعُوا أَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوا إِلَيَّ وَلَا تُنظِرُون

“Era basomere ekyafaayo kya Nabbi Nūhu mu kiseera bwe yagamba eri ekibiina kye: Abange ab’ekibiina kyange! Bwe kubanga kuba-zitooweredde mmwe okubeera kwange mu mmwe n’okubabulirira kwange obubonero bwa Allāh, - nneesize Allāh, kale mukunngaanye olukwe lwammwe wamu ne bannammwe (abo be mugatta ku Allāh). – Oluvannyuma (olukwe lwammwe) terubeelaliikiriza. Oluvannyuma (lw’okusalawo) mulamule ku nze, era temunnindiriza.” (Yūnus: 71)

Era okulangilira okwo kwe kwo okwakolebwa ba Nabbi bonna, nga bagoberera Millat Ibrāhīm ne Nūhu. Nga Allāh (SWT) bw’atutegeeza ku Nabbi Hūd (AS), mu ntandikwa yabakowoola abantu be mu ngeri engonvu era ey’obukwatampola, ng’agamba;

يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ إِن أَنْتُمْ إِلَّا مُفْتَرُونَ ... اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ

“Abange ab’ekibiina kyange! Musinze Allāh (Yekka)! Temulinaayo Ilāh mulala atali Ye. Temuli mmwe, wabula abagunja obugunzi ... Mwegayirire Omulezi wammwe, oluvannyuma mwenenye okudda Gy’Ali ...” (Hūd: 50-60)

Naye abantu be bwe baamujeemera n’okumuwakanya, Hūd (AS) n’agamba;

إِنْ نَقُولُ إِلَّا اعْتَرَاكَ بَعْضُ آلِهَتِنَا بِسُوءٍ قَالَ إِنِّي أُشْهِدُ اللَّهَ وَاشْهَدُوا أَنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ (54) مِنْ دُونِهِ
فَكِيدُونِي جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنْظِرُونَ (55) إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ
رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

“Mazima nze njulira Allāh, era mujulire (nammwe) nti: Mazima nze njawukanye
(nnesambye) kw’ebyo bye mugatta ku Allāh, - Ebyo ebitali Ye. (Kale mugezeeko)
munsalire enkwe mwenna, oluvannyuma temunnindiriza. Mazima nze neesize Allāh,
Omulezi wange era Omulezi wammwe! Tewali kilamu kyonna ekitambula wabula Ye
y’akutte mu kawompo kaakyo! Mazima Omulezi wange Ali ku Kkubo Eggolokofu.”
(Hūd: 54-56)

Era nga bw’ekiri nti Allāh yalagira Omubaka We Muhammad (SAW) abeere nga agoberera
Millat Ibrāhīm – era yamulagira;

قُلْ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ فَلَا تُنْظِرُونَ (195) إِنَّ وَلِيِّ اللَّهِ الَّذِي نَزَلَ الْكِتَابَ
وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ

“Bagambe (Ggwe Nabbi Muhammad) nti: Mukoowoole bannammwe bakatonda
bammwe, oluvannyuma musalire enkwe, temunnindiriza! Mazima Walee’ wange ye
Allāh, Oyo etassa Ekitabo (Qur’ān). Y’Akuuma abalongoofu.” (Al-A’rāf: 195-196)

Era Allāh (SWT) yalagira Omubaka We (SAW);

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنْ كُنْتُمْ فِي شَكٍّ مِنْ دِينِي فَلَا أَعْبُدُ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ أَعْبُدُ اللَّهَ الَّذِي
يَتَوَفَّاكُمْ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

“Gamba nti: Aabnge mmwe abantu! Bwe mubeera mu kubuusabuusa mu ddiini yange,
(mukimanye nti) sijja kusinza abo be musinza abatali Allāh. Naye nsiza Allāh (Yekka),
Oyo abatta, era nalagirwa okuba mu bakkiriza.” (Yūnus: 104)

Imām Hamad Ibn ‘Atīq An-Najdī (rh) yagamba bw’ati ng’annyonnyola Āyah eyo waggulu,
“N’olw’ekyo Allāh (SWT) yalagira Nabbi We (SAW) okubeera ng’alangilira eri ba mushrikīn:
Abange mmwe abantu! Bwe muba nga mubazabuzibwa ku Ddiini gyendiko – kale nno
mukimanye nti ssirina kakwate konna ku ddiini mmwe gyemuliko. Era ndagiddwa okubeera

mu ba Mu'minīn, abo abalabe mmwe; era nziyiziddwa okubeera mu ba Awliyā' bammwe, ba mushrikīn." - *"Sabil An-Najāti Wal-Fikāk"* (92-95), wansi w'ekitundu (omutwe) *"Ith'hār Ad-Dīn"* (Okwolesa Eddiini).

Okufaanaganira ddala ne bajjajja be okuva mu Babaka, Omubaka (SAW) eyasembayo yalagirwa okubeera nga alangilira Barā'a ku ba kuffār;

قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ (1) لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ (2) وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ (3) وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَا
عَبَدْتُمْ (4) وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ (5) لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ

“Bagambe nti: Abange mmwe abakaafiiri! Sijja kusinza ebyo bye musinza. Nammwe temuli ba kusinza Oyo nze gwe nsiza. Era siri nze wa kusinza ebyo mmwe bye musinza. Era temuli mmwe ba kusinza Oyo gwe nsinza. Mulina eddiini yammwe nange nnina Eddiini yange.” (Al-Kāfirūn: 1-6)

Imām Hamad Ibn ‘Atīq An-Najdī (rh) yagamba bw’ati ng’annyonnyola Sūrat Al-Kāfirūn, “Nabw’ekityo Allāh (SWT) yalagira Omubaka We okugamba aba kuffāru nti: Enzikiriza mmwe gyemuliko ssigirinaako kakwate konna; era n’Eddiini nze gyendiko temugirinaako kakwate konna.”

Ekgendererwa kya kubeera nga ayolesa n’okulaga ba mushrikīn nti bakaafiiri, era nti ye (SAW) tabalinaako kakwate konna, yadde eri/ku nzikiriza yabwe. Era n’oyo yenna nga mugoberezi wa Nabbi (SAW), olwo kiba kimukakatako (kya tteeka ku ye) okubeera nga naye alangilira ky’ekimu (mu ngeri n’enkola y’emu) – ekitali ekyo, ajja kuba tasizza mu nkola Eddiini ye (ssi Musiraamu). Eyo y’ensonga lwaki ba Swahābah (ra) ekyo bwe baakikolerako, baayigganyizibwa n’okutulugunyizibwa – olwo Nabbi (SAW) n’abalagira okusengukira e Abyssinia (olwa leero awali Djibouti, Eritrea, Eastern Sudan, Ethiopia ne Somalia). Naye singa Nabbi (SAW) yakilaba nti kikkirizibwa okusirikira ba mushrikīn – Olwo, Lwaki yabalagira okusengukira mu nsi ey’ewala ennyo engwira?” - *"Sabil An-Najāti Wal-Fikāk"* (92-95), wansi w’omutwe/ekitundu kya *"Ith'hār Ad-Dīn"*.

NB: Ensonga eno etteekeddwa okufumiitirizibwaako nnyo, naddala oluvannyuma lw’okukizuula nti Omubaka (SAW) y’eyali asinga ekisa mu bitonde byonna. Nga Allāh bwe yagamba;

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ

“Tetwakutuma wabula nga oli kyakusaasira eri ebitonde (byonna).” (Al-Anbiyā’: 107)

- era ensonga eno yayogerwa Shaykh Al-Islām Ibn Taymiyyah mu kitabo kye “*Sittatu Mawādhī’ Min As-Sīrah*”. Oluvannyuma lw’okuleeta Āyah ya Surat (Al-Mujādilah: 22), oluvannyuma n’agamba, nti: “Bw’oba nga otegedde Āyah eno mu ntegeera enywevu entuufu, olwo ojja kukizuula nti bangi nnyo mw’abo abagamba nti baamu ddiini eno tebagitegeera. Nsonga ki endala yonna eyaviirako Abasiraamu okugumiikiriza okutulugunyizibwa, obuwambe, okubonabona n’okuwanngangusibwa e Habashah; nga ate kimanyikiddwa bulungi nnyo nti Omubaka (SAW) y’eyali asinga obusaasizi n’ekisa mu bitonde byonna, naye ate n’atabakkiriza (kukwana ba mushrikīn). Era mazima ddala, singa yali akimanyi nti kikkirizibwa okukola ekyennyume kyakyo, tewali kubuusabusa kwonna nti yandibakkiriza okukikola.” – “*Majmū’at At-Tawhīd*” (19).

Era Imām Hamad Ibn ‘Atīq (rh) era yagamba bw’ati mu bbaluwa gye yawandiikira ‘Abdullāh Ibn Swālih:- “N’olw’ekyo, oyo yenna alina obwongo/ategeera ateeddwa okulowooza n’obwegendereza, era n’oyo ow’amazima ateeddwa okunonyereza ennyo – azuule ensonga (sabab) eyaviirako aba Quraysh okuwanngangusa Omubaka (SAW) ne ba Swahābah be (ra) okuva mu Makkah, sso ng’ate ky’ekyali ekifo/ekitundu ekisinga ebbeeyi mu nsi yonna. Olwo kijja kumanyibwa n’okutegeerebwa nti aba Quraysh tebabawanngangusa, okujjako oluvannyuma lwa Nabbi (SAW) ne ba Swahābah (ra) okukolimira eddiini/enzikiriza yabwe (aba Quraysh), n’okulangilira nga ba jjajja baabwe bwe baali ku bubuze; era aba Quraysh baayagala nnyo (n’okukolerera ennyo) Omubaka (SAW) akomye ebikolwa bye (Obusiraamu/Tawhīd ne Da’wah), oba ssi ekyo nga bajja kumuwanngangusa wamu ne banne.

NB: Ababuyabuya abamu bawoza nti ba Swahābah baatulugunyizibwa n’okuwanngangusibwa (nti) olw’okuba baali basinza Allāh Yekka n’okugaana okusinza ekirala kyonna ekitali Ye.

Mu kiseera ky’ekimu, ba Swahābah be baamujjiranga nga bamukaabira obuzito n’obukambwe bw’okutulugunyizibwa n’okubonabona okw’ali kubatuukako okuva ku mikono gy’aba mushrikīn; naye n’abalagira okugumiikiriza n’okunywera, ng’abo ababasookawo (mu Bannabi ab’oluberyeberye) nabo bwe baatulugunyizibwa, naye ne bagumiikiriza n’okunyweera okutuukira ddala ku nkomerero y’ensonga yabwe. Teyabagambako nti, “(Tekirina buzibu) Okulekeraawo okuvumirira/okulangira enzikiriza yabwe (ba mushrikīn), n’okujerega enkola/empisa n’enneyisa yabwe.” – Wabula okwawukanako n’ekyo, yasiima era n’alondawo

okusenguka (Hijrah) wamu ne ba Swahābah be, n'alondawo okwabulira obutaka (we baali bamuzaala era weyakulira) bwe, wadde nga ky'ekyali ekifo/ekitundu ekisingayo okuba eky'ebbeyi ku mwaliro gw'ensi yonna. Era;

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا

“Mazima mulina mmwe mu Mubaka wa Allāh eky'okugoberera ekirungi kw'oyo abeera nga asuubira (okusisinkana) Allāh n'Olunaku Lw'enkomerero, n'ayitiriza okwogera ku Allāh.” (Al-Ahzāb: 21)

- Enkomerero y'ebigambo bya Imām Hamad Ibn 'Atīq (rh) - *“Ad-Duraru As-Saniyyah Fil-Ajwibah An-Najdiyyah”* (8/199)

Imam 'Abdur-Rahmān Ibn Hasan (rh) yagamba mu bigambo bye nga annyonyola engeri Bannannyini Mpuku (As'hāb-ul Kahf) gye baali ku Millat Ibrāhīm, “Bw'oba oyogala okumanya kiki/ekyo Allāh (SWT) kye yalaalika (Fardhwa) ku Baddu Be, okuva mw'ebyo ebikulembedde – olwo nno fumiitiriza ku Kigambo Kye ku Bannannyini Mpuku;

وَرَبَطْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ إِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَن نَدْعُو مِن دُونِهِ
إِلَهًا لَّقَدْ قُلْنَا إِذَا شَطَطًا ۚ ... وَإِذْ اعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ فَأْوُوا إِلَى الْكَهْفِ
يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُم مِّن رَّحْمَتِهِ وَيُهَيِّئْ لَكُمْ مِّنْ أَمْرِكُمْ مَرْفَقًا

“Ne Tunyweza emitama gyabwe (gigume) mu kiseera bwe baayimirira (ne booleka obwanga eri abantu b'ekibiina kyabwe – abatakkiriza) ne bagamba nti: Omulezi waffe Ye Omulezi w'Eggulu n'Ensi. Tetuyinza kusaba mulala atali Ye; (kubanga) mazima olwo, tuba twogedde, bwe tuba nga tukikoze, ekitali kituufu. ... Bwe muba nga mubaawukanyeeke n'ebyo bye basinza ebitali Allāh, mugende mu Mpuku: Omulezi wammwe ajja kubanjululiza mu Kusaasira Kwe era abateekere obwangu mu nsonga yammwe.” (Al-Kahf: 14-16)

Nabw'ekityo, baakimanya nti eddiini yabwe yali tesobola kubeera ntufu awatali kweyawula okuva mu ba mushrikīn, n'okweyawula/okwesamba okuva ku ba Twawāghīt babwe. Era baakimanya (ne bakitegeera n'okukikakasa) nti ekyo (Hijrah) baali bateekeddwa okukikola wadde nga baali tebalina kifo kirala kyonna aw'okulaga okujjako empuku eyali mu lusozi olw'ali ku lubalama lw'enyanya.

Millat Ibrāhīm

N’olw’ekyo tebaagamba, “Tuteekeddwa kusengukira wa ... Tewaliiwo nsi y’Obusiraamu... Tetulina Imām... Tetulina bawagizi??” Ebyo byonna tebaabikaabirira yadde okubyekwasa, nga ababuyabuya ba leero, abaakulembeza n’okusiimawo obulamu bw’edduniya ku Ddiini, bwe babyekwasa?” - *“Ad-Duraru As-Saniyyah Fil-Ajwibah An-Najdiyyah”* (8/92-93), ekitundu kya (ku) Jihād. Tusaba Allāh asaasire Shaykh, alinga awakanya n’okumulungula ba Murji’ah ba leero (ab’eyita abasalafu...)

NB: Era nga Allāh bw’asuubiza;

وَمَنْ يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرَاجِمًا كَثِيرًا وَسَعَةً وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهِ مُهَاجِرًا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ
ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

“N’omuntu asenguka (n’akola Hijrah) mu Kkubo Lya Allāh asanga mu nsi obubudamu bungi era n’okwegazaanya, era oyo afuluma ennyumba ye nga asenguse okudda eri Allāh n’Omubaka We, oluvannyuma ne kumutuukako okufa (nga tannatuuka): Mazima aba afunye empeera ye mu maaso ga Allāh.” (An-Nisā’: 100).

- Kiri kitya ku ggwe asangiddwaawo Khilāfah (ad-Dawla al-Islāmiyyah) ne Khalīfah (Imām) – ku nkola ya Nabbi (Millat Ibrāhīm)????!!

Era Omubaka Muhammad (SAW) yatugamba nti, “Mazima Allāh yanfuula omukwano Gwe (Khalīl), nga bwe yafuula Ibrāhīm okubeera mukwano Gwe (Khalīl)” – (Okuva ku Jundub, mu Muslim (532). Enjogera ya hadīth eno era yayogerwa Ibn Mājah okuva ku ‘Abdullāh Ibn ‘Amr mu hadīth ennafu.)

Mu ngeri eyo Allāh (SWT) yalagira Omubaka We (SAW) abeere nga agoberera Millat Ibrāhīm, nga bwe kinnyonnyoddwa waggulu – era naye Muhammad (SAW) n’akola nga bwe yali alagiddwa.

Era mu ngeri y’emu nga Ibrāhīm (AS) bwe yakolimira n’okuvumirira ba Twawāghit b’abantu be, ne munne Muhammad (SAW) naye n’agoberera nga Allāh (SWT) bwe yakiraga mu Kitabo Kye;

وَإِذَا رَأَوْكَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِذَا يَتَخَذُونَكَ إِلَّا هُزُوءًا أَهْلًا أَلَدَى يَذْكُرُ آلِهَتَكُمْ

**“Bwe baba nga bakulabye (Ggwe Muhammad) abo abaakaafuwala, tebakufuula wabula eky’okujeeja, (nga bagamba nti): Ono y’oyo ayogera (obubi) ku bakatonda bammwe?”
(Al-Anbiyā’: 36)**

Abamanyi ba Tafsīr (ba mufassirīn) bannyonnyola ebigambo/ekitundu kya Āyah, “...y’oyo ayogera (obubi) ku bakatonda bammwe” nti kitegeeza nti Omubaka (SAW) yakolimira, n’avumirira, n’okujerega bakatonda baabwe. Era kino kyeyoleka bulungi nnyo mu Āyāt nkumu nga;

قَالَ أَفَرَأَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ (75) أَنْتُمْ وَأَبَاؤُكُمْ الْأَقْدُمُونَ (76) فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِي إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ

“Mulaba ebyo bye mubadde musinza? – Mwe ne bakitammwe abaakulembere? – Mazima (bakatonda bammwe be musinza) balabe bange, okujjako Omulezi W’ebitonde (nze gwe nsinza).” (As-Shu’arā’: 75-77)

Nga Ibrāhīm, Imām wa ba Hunafā’, bwe yagamba;

إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا وَتَخْلُقُونَ إِفْكًا

“Mazima mmwe musinza ebyo ebitali Allāh amasanamu ne mukola eby’obulimba.” (Al-‘Ankabūt: 17)

Muhammad (SAW) naye yagamba;

إِنْ هِيَ إِلَّا أَسْمَاءٌ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَأَبَاؤُكُمْ مَّا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ

“Tebali abo (bakatonda bammwe) wabula mannya bunny age mwatuuma (obutuumi amasanamu ago) mwe ne bakitammwe – nga Allāh tassanga ku go obuyinza (obukakasa ekigambo/ekikolwa kyammwe eky’okugasinza nga mugayita bakatonda)” (An-Najm: 23)

Era Omubaka yavumirira ba Twawāghīt okutuusa ba mushrikūn bwe baagamba, “Mazima abadde asemberedde okutubuza atuggye ku bakatonda baffe, singa tetugumiikirizza ne tubalemerako!” (Al-Furqān: 42).

Era abakungu mu ba mushrikīn beemulugunya nnyo ku Mubaka (SAW), nga bagamba, “Tetugumiikirizangako muntu yenna nga bwe tugumiikirizza Muhammad... ajereze n’okukakkanya abakungu baffe, avumiridde ba jjajja baffe, avumiridde enzikiriza yaffe, ayawudde mu bantu baffe, n’okulumbagana bakatonda baffe! Mazima ddala

Millat Ibrāhīm

tumugumiikirizza kinene nnyo ku nsonga ey’omutawana ennyo.” Era oluvannyuma lw’okwogera ebigambo ebyo, Omubaka (SAW) n’abaddamu mu maaso gabwe, “Abange mmwe aba Quraysh abakunngaanye! Ndayira Oyo awaniridde omwoyo gwa Muhammad mu Mukono Gwe! Mazima ddala, nzize gye muli, (okubeera nga) okubatirimbula (okubatemako ensingo).” - Yayogerwa Imām Ahmad ibn Hanbal (rh) mu “*Musnad*” ye (11/203, # 7036). Imām Ahmad Shākir (rh) yagamba nti ekkubo ly’ayo ttuufu, era n’agamba nti, “Isnāduhu Swahih” Era yagamba nti yayogerwa Ibn Hajar al-Haythamī mu “*Mujma’ Az-Zawā’id*” (6/15-16), era yasongebwaako ne Ibn Hajar al-‘Asqalānī mu “*Al-Fat’h*” (7/128), era ne Ibn Kathīr yagamba nti Hadīth y’emu eyo yayogerwa al-Bayhaqī mu “*At-Tārīkh*” (3/46) okuva ku ‘Abdullāh Ibn ‘amr Ibn Al-‘Ās (ra). Ne Shaykh Al-Albānī yagamba nti eri “*Hasan*” mu “*Swahih Al-Mawārid*” (1404). Eno ye Hadīth emanyibbwa nga “*Laqad Ji’tukum Bith-Thabhi*” – amakulu: “Nzize (ntumiddwa) gye muli okubeera nga mbatta (slaughter)”.

Mu ngeri y’em nga mukwano gwa Allāh, Ibrāhīm (AS) bwe yagamba;

مَوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُم بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُمْ
بَعْضًا وَمَأْوَاكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُم مِّن نَّاصِرِينَ

“... okwagalana (kwe mulina kati) wakati wammwe kuliwo mu bulamu (buno) obw’ensi mwokka, (naye) oluvannyuma ku Lunaku Lw’okuyimirira, mujja kwegaana bannammwe, era mujja kwekolimira – n’obuddo bwammwe (guliba) Muliro – era temulibeera na bataasa” (Al-‘Ankabūt: 25)

Ne Muhammad (SAW), mukwano gwa Allāh (SWT), yagamba bugambi;

تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلًا إِنَّكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ

“Weeyagalee n’obukaafiiri bwo okumala ebbanga ttono. Mazima ggwe oli mu bannannyini kuyingira Muliro.” (Az-Zumar: 8)

Kati katudde ku ngeri (ki) Ibrāhīm (AS) gye yasanyaawo ba Twawāghīt ba abantu be – n’oluvannyuma lw’okubatta n’ayongerera okubajerega.

Katunnyonnyole kiki Kitaawe wa ba Hunafā’ kye y’ali akkiririzaamu nti gye emirembe (peace) n’obutebenkevu (security). Kino kikulu nnyo kubanga ennaku zino abantu bangi

nnyo balina endowooza enfu (ez'obubuze n'obubuyabuya) ku makulu ga obutebenkevu (safety), era tebamanyiddeeko ddala mazima ani akolelera okuyimirizaawo obutebenkevu (safety).

Nabbi Ibrāhīm (AS) yagamba;

رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ (35) رَبِّ إِنَّهُمْ أَضَلُّنَا كَثِيرًا
مَنْ النَّاسِ فَمَنْ تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

“Omulezi wange! Fuula ekibuga kino (Makkah) eky'emirembe onneewaze nze ne batabani bange okusinza amasanamu (twaguuti). Omulezi wange! Mazima go gabuzizza abantu bangi.” (Ibrāhīm: 35-36)

NB: Al-'Allāmah Ibrāhīm At-Taymī (rh) yagambanga: “Ani yenna alowooza okubeera omutebenkevu obutagwa mu Shirk nga ate Nabbi Ibrāhīm (AS), ow'omukwano wa Allāh, yatya ne yegayirira Omulezi we, ‘Onneewaze nze ne batabani bange okusinza amasanamu.’ Yayogerwa At-Twabarī ne Al-Qurtubī mu Tafsīr ye eya Āyah eno.”

Kale nno welabireko n'amaasogo, era weewulirireko n'amatuugo – Engeri Omubako ono geyagatta obutebenkevu (peace and security) ne Kufr Bit-Twagūti ne Tawhīd... Era ddamu wetegereze Āyah eyo – Era tonnakhiraba nti akakasizza nti ba Twawāghīt beebabuza abantu, era beebajjawo obutebenkevu n'emirembe mu bantu?

Era y'ensonga lwaki Imām Muhammad Ibn 'Abdil-Wahhāb (rh) yagamba bw'ati ng'annyonnyola Hadīth eno: “Oyo yenna agamba, nti, *“Lā Ilāha Illa Allāh”*; “...n'awakanya ebyo byonna ebisinzibwa ebitali Allāh, olwo emmaali ye n'omusaayi gwe biba bikuumiddwa, era okubalibwa kwe kuli wa Allāh...” (Muslim 23). Shaykh yannyonnyola bw'ati: “N'olw'ekyo ekyo ky'ekimu ku bintu ebikulu ennyo ebiraga (okunnyonnyola n'okutegeeza) amakulu ga *“Lā Ilāha Illa Allāh”*. Kubanga mazima, Muhammad teyafuula “okwogera” kwa Kalimah eyo nti kumalabumazi okukuuma omusaayi gw'omuntu n'emmaali ye; Wabula, era tafudde “okumanya amakulu” ga Kalimah eno nti kimala.

NB: Kino kiwakanya (radd) bulungi nnyo abo abasoma obusomi (theoretically study) Tawhīd ne shirk – naye ate ne batatambulira ku kkubo lya Ibrāhīm ne Muhammad (SAW) – era ne balekulira ebikolwa ne Jihād y'aba Swahābah ne ba Salaf; netebakomaawo, wabula nebavuma

Millat Ibrāhīm

n’okujerega n’okukakanya abagoberezi b’aba Salaf abatuufu, nga babayita amannya amapatiike ag’ekko nga “ba Khawārij, abatujuu, bannalukalala, n’amalala.”

Wabula Shaykh Ibn ‘Abdil-Wahhāb (rh), n’era tafudde “Okukkiririza” mu Kalimah eno nti nakyo kimala (ku lwakyo kyokka); Era tagambye nti eky’okubeera nti omuntu “tasinza mulala yenna okujjako Allāh Yekka” kimumala okukuuma obulamu bwe n’emmaali ye.

NB: Kino kiwakanya (radd) abo abakowoola eri ‘Ibādah eri Allāh Yekka – Empagi ya Tawhīd Ey’okubiri (Ithbāt), naye ate ne batakowoola eri Empagi Esooka, Kufr Bit-Twagūti (Nafi’u).

Okwawukana kw’ebyo byonna – Omubaka (SAW) teyawa (teyateekawo yadde okukakasa) obukuumi ku musaayi (obulamu) n’emmaali y’omuntu yenna – okutuusiza ddala nga amaze okutuukiriza n’okujjuza Kufr Bit-Twagūti. Era oyo yenna abusabuusa oba n’afunamu enkenyera/okutiitiira (ku ky’okukaafuwaza ba twaguuti na buli yenna mu bagoberezi baabwe), olwo omusaayi (obulamu) gwe n’emmaali ye biba tebiriiko bukuumi bwonna (amakulu kikkirizibwa (Halāl) okubijjawo).” (*Ad-Duraru As-Saniyyah Fil-Ajwibah An-Najdiyyah*” (8/103).

NB: Shaykh alinga ayogera ku mbeera yennyini eriwo olwa leero. Tusaba Allāh agase Abasiraamu bonna okuva ku magezi n’ebiwandiiko bye. Era tusaba Allāh ateeke Imām ono mw’abo abali wansi w’Ekisiikirize kya Allāh, ku Lunaku lwewatagenda kuba kisiikirize kyonna okujjako Ekikyee. Singa omu yenna mufte ayogera ebigambo ebyo leero – amangu ddala abeera agenda kuyitibwa “Khawārij” kubanga ffe tetulina Taqlīd ku ba Qusūriyyah (abasinza embiri) ne bamaseeka abasinza State House, Bulange, Parliament, ne kazambi yenna omulala!!!

Era kimanyiddwa, nti, waliwo ebiwayi bibiri byokka – ba Awliyā’ Ar-Rahmān nga balwanyisa ba Awliyā’ Ash-Shaytān. Amagye ga Tawhīd, oba abaserikale ba shirk. Abagoberezi ba Mūsā (AS), oba abagoberezi ba Firawna. Omubaka (SAW) n’abagoberezi be, oba abagoberezi ba Abū Lahab ne Abū Jahl. Ba Swahābah ku (balwanyisa) Musaylamah Al-Kath’thāb. Abagoberezi ba Ahmad Ibn Hanbal (rh) ku (nga balwanyisa n’okuwakanya) ba Jahmiyyah. Eggwe lya Ibn Taymiyyah nga balwanyisa aba Tatāru. Ba Imām ba e Najd nga balwanyisa ba Ottomans. Ba Muwahhidūn nga balwanyisa n’okuwakanya aba kuffāru ne ba murtaddīn.

NB: Ekyo kyeyolefu nga bw’olaba enjuba – olwaleero Abayudaaya, Abakristaayo, aba Hindu, aba Qaddiyāni, ba munāfiqūn, ne ba murtaddīn bonna bali ku ludda lwe lumu nga balwanyisa ba Muwahhideen, mu kye bayita – International War on Terror. Ekyo tewali

n'omu yenna ayinza kukiwakanya okujjako abo abali mu mukwano ne ba Twawāghīti, nga omu ku bakama baabwe George Bush bwe yagamba nga ba mujāhideen bamaze okubakuba awabi ku butaka mu Manhattan, New York (World Trade Center - 9th September, 2001): “You are either with us or with the terrorists” – amakulu: “(Ekimu ku bibiri) okubeera ku ludda lwaffe oba ku ludda lw'abatujju” – nga mu kyo (abatujju) bategeeza ba Muwahideen bonna webali okwetoolola ensi ensi yonna.

Era Millat Ibrāhīm eno y'eyawula n'okulaga enjawulo wakati w'ebiyayi ebyo ebibiri.

Era olwa Tawhīd ono - Nafī ne Ithbāt ebiri mu yo, y'eyayawula n'okubejjulamu abantu ne babeera mu biwayi bibiri ebyeyawudde (nga ekimu tekirina ngeri yonna gye kikwatagana n'ekirala). Nga Allāh (SWT) bwe yatugamba edda, nti;

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ فَإِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ

“Era mazima twatumira eri (ekika kya) Thamuudu muganda waabwe Swālihi, (abagambe) nti: Musinze Allāh (Yekka), Okugenda okulaba nga beeyawuddemu ebibiina bibiri (eky'abaamugoberera n'abamuwakanya), nga bayombagana.” (An-Naml: 45)

Era n'Agamba (SWT);

وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ (29) فَرِيقًا هَدَىٰ وَفَرِيقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلَالَةُ...

“...era musabe nga mutukuza eddiini ku Lulwe (Yekka). Nga bwe yabatandika muli ba kuddawo. Ekibiina ekimu yakirunngamya, n'ekibiina ekirala bwabakakatako obubuze....” (Al-A'rāf: 29-30)

Ne;

لِيَمِيزَ اللَّهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ

“Allāh alyoke ayawule omubi ku mulungi...” (Al-Anfāl: 37)

Era kimanyikiddwa nti Da'wah ya Bannabi bonna yali tekoma ku kukowoola eri okusinza Allāh (SWT) kwokka – n'oyo yenna agamba bwatyo, aba mubuyabuya ku Da'wah ya Bannabi. Kimanyikiddwa bulungi nnyo okuva mu Qur'ān nti abasinga obungi mu ba mushrikūn Allāh (SWT) beyasindikira Bannabi Be – baalinga (baasangibwanga) basinza Allāh (awamu ne ba Twawāghīt) – [Al-An'ām: 40-41, 63-64; Yūnus: 12, 22-23; Al-Isrā': 67; Al-

Millat Ibrāhīm

‘Ankabūt: 65; Ar-Rūm: 33; Luqmān: 32; Az-Zumar: 38; ne “Muslim” ekitabo kya “Hajj” (2671) n’ekitabo “Kashf Ash-Shubuhāt” ne Sharh yaakyo], era baali bakkiriza nti Ye Yekka ye Rabbu, Khāliq, Rāziq, Mālik w’ebitonde byonna. – [Al-Anfāl: 48; Yūnus: 31; Al-Isrā’: 102; Al-Mu’minūn: 84-89; Al-‘Ankabūt: 61-63; Luqmān: 25; Az-Zumar: 38; Az-Zukhruf: 9 ne 87; Al-Hashr: 16; Yūsuf: 106. Era bw’okebera Tafsīr yonna ey’aba Salaf ku Āyāt za Al-‘Ankabūt: 61-63 ojja kukakasa nti abasinga obungi mu ba mushrikūn baali tebakiriza nti waliwo omulala yenna atali Allāh nga ye Omutonzi, Omulezi, Omufuzi, Eyesigamirwa/Omugabirizi.]

Naye ekyaviirako okweyawula n’okwawukana kwe kubeera nti Ababaka (SAW) baakowoola (okudda) eri Kufr Bit-Twāgūti – okwesamba n’okuwakanya ba Twawāghīti bonna. Ba mushrikīn baagamba Ababaka nti;

أَجِئْنَا لِنَعْبُدَ اللَّهَ وَحْدَهُ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا

**“Otujjide tusinze Allāh Omu Yekka, olwo tuleke ebyo bakadde baffe
bye baalinga basinza?” (Al-A’rāf: 70)**

Era Allāh (SWT) yagamba bw’ati ku ba mushrikīn;

إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ (35) وَيَقُولُونَ إِنَّا لَنَارِكُوا آلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَجْنُونٍ

“Mazima bob we baalinga bagambibwa nti: Tewali katonda mulala wabula Allāh, nga beekuza. Nga bagamba nti; Mazima ffe tuleke bakatonda baffe ku lw’omuyimbi omulalu?” (As-Swāffāt: 35-36)

Era Allāh (SWT) n’akikkaatiriza bulungi nti Nafī ne Ithbāt ya Tawhīd bye byayawulamu abantu ne babeera nga ba bibinja bibiri;

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ فَمِنْهُمْ
مَنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُمْ مَن حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ

“Era mazima twatumanga mu buli kibiina omubaka (abalagire nti): Musinze Allāh (Yekka) era mwesambe/mwekeke (okusinza) Twawāghīt.” (An-Nahl: 36)

Era abo abaalunngama be bantu abaali ku Millat Ibrāhīm, nga balangilira Barā’a (okwesamba n’okweyawula) ku ba Twawāghīt; ate bo abo abaabula – tebesaamba (tebeyawula

n'okwekutula) ba Twawāghīt, wabula baabafuula abafuzi/abakulembeze baabwe, ne bagendanga gye bali okubalamula, era ne babaagala (hubbu) nnyo. Ng'ojjeeko enjawulo eno (wakati w'ebibinja ebyo ebibiri), by'ombi byaalinga bisinza Allāh (SWT).

Era ekyo bw'onaaba okitegedde – ojja kusobola okutegeera lwaki Kufr Bit-Twāgūti y'ekulembera oluberyeberye lwa Īmānu Billāh. Nga Allāh (SWT) bwe yagamba;

وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ

“Abasinga obungi mu bo tebakkiriza Allāh (mu kumwawula) wabula (bamukkiriza) nganabo bamugattako n'ebintu ebirala.” (Yūsuf: 106)

Era eyo ye Sunnah (Enkola) ya Allāh (SWT) ku bitonde Bye – Nti waggya kubeerangawo ebiwayi bibiri nga bilwanagana. Sunnah eno Allāh (SWT) yagisomesa Nabbi eyasooka Adam (AS), nga bw'agamba;

فَقُلْنَا يَا آدَمُ إِنَّ هَذَا عَدُوٌّ لَكَ

“Ne tugamba nti: Owange Ādamu! Mazima ono (Sitaane) mulabe wo” (Twāhā: 117)

Era eyo ye Sunnah ya Allāh (SWT) eri abo bonna abagoberera Da'wah ya Bannabi (SAW), nga Bwe yagamba;

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِّنَ الْمُجْرِمِينَ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ هَادِيًّا وَنَصِيرًا

“Era bwe kityo twateerangawo buli Nabbi omulabe mu bonoonyi; naye kikumale okuba Omulezi wo Omulunngamya, era nga ye Mutaasa.” (Al-Furqān: 31)

Ne;

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْإِنسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ زُخْرَفَ الْقَوْلِ غُرُورًا
وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرُهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ

“Era bwe kityo twateeka ku buli Nabbi omulabe (okuva) mu sitaane ez'omu bantu (abajeemu) ne mu mageege (amajinni) nga baweerezagana bokka na bokka ebigambo ebinyirize kungulu ebigayaaza. Singa Omulezi wo yayagala tebandikikoze, kale baleke n'ebyo bye bagunjaawo.” (Al-An'ām: 112)

Millat Ibrāhīm

Era Allāh (SWT) alagira abantu bonna okutwaaliza awamu;

إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا

**“Mazima Sitaane mulabe wammwe ow’olulango nammwe
mumufuule omulabe...” (Fātir: 6)**

Era eyo y’esonga lwaki Bamalaika baagamba ku Nabbi (SAW) nti, “Muhammad y’ayawula (furqān) wakati wa abantu.” - Bukhārī (6852), ekitabo kya “*Al-Itiswāmu Bil-Kitābi Was-Sunnah*” – amakulu: “Okwenyweereza ku Qur’ān ne Sunnah.”. Olwo bwe yatumwa, ensi yonna yayawulwaamu ebiwayi bibiri: Abakkiriza na Abatakkiriza;

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا آبَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى
الْإِيمَانِ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِّنْكُمْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

**“Abange mmwe abakkiriza! Temufuulanga bakitammwe ne baganda bammwe
ab’emikwano bwe baba nga baagaddewo obukaafiiri ku bukkiriza. N’omuntu yenna
an’aba abafudde ab’emikwano mu mmwe n’abo be balyazaamaanyi.” (At-Tawbah: 23)**

Era n’Assa;

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ
وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ أُولَٰئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِّنْهُ
وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ أُولَٰئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا
إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

**“Toyinza kusanga kibiina (ky’abantu) abakkiriza Allāh n’Olunaku Lw’enkomerero nga
baagala abo abayigganya Allāh n’Omubaka We nandibadde nga babadde bakitaabwe oba
batabani baabwwe oba banganda baabwwe oba ab’enn ganda zaabwe. Abo be bo (Allāh) be
ya-kakasa (n’aggumiza) mu mitima gyabwe Obukkiriza era n’abawagira n’Amaanyi
okuva gy’Ali, era alibayingiza Ejjana emigga egikulukutira wansi waayo, nga ba
kugibeeramu lubeerera si ba kuvaaamu. Allāh yabasiima n’abo ne bamusiima. Abo be
bannakibiina kya Allāh. Abange! Mazima ab’ekibiina kya Allāh bo be b’okulokoka.”
(Al-Mujādilah: 22)**

Ibn Kathīr (rh) yannyonnyola bw'ati, "...ekitudu kya Āyah **"nandibadde nga babadde bakitaabwe"** – kyassibwa ngakikwata ku Abū 'Ubaydah (ra) eyatta kitaawe ku Lunaku lwa e Badr; ne **"oba batabani baabwwe"** – kyassibwa ngakikwata ku Abū Bakr As-Swiddīq (ra) eyali omweteefuteefu okutta mutabani we 'Abdur-Rahmān (eyali tannasiramuka mu kiseera ekyo); ne **"oba banganda baabwwe"** – kyassibwa ku Mus'ab Ibn 'Umayr (ra) eyatta muganda we 'Ubayd Ibn 'Umayr ku lunaku olwo; ne **"oba ab'ennganda zaabwe"** – kyassibwa ku 'Umar ibn al-Khattwāb (ra) eyatta omu ku b'ennganda ze ku lunaku olwo – kigambibwa nti (era) kyassibwa ne ku ba Swahaabah abalala abatta ab'oluganda baabwwe;- Hamzah ibn 'Abdul-Muttwalib (ra) eyatta 'Utbah, ne Alī ibn Abī Twālib (ra) eyatta Shaybah Ibn 'Utbah, ne 'Ubaydah Ibn Al-Hārith (ra) eyatta Al-Walīd Ibn 'Utbah mu lutalo olwo – Allāh y'asinga okumanya... Era Allāh (SWT) okugamba nti, **"Allāh yabasiima n'abo ne bamusiima"** – kitegeeza okusiima (n'essanyu) okusingirayo ddala kubanga baakyawa era ne bakola obulabe ku b'ennganda zaabwe ku Lwa Allāh – era Allāh (SWT) n'abahasulamu n'Okusiima Kwe Okulungi, era n'abafuula okubeera nga n'abo bamusiima." - *"Tafsīr Al-Qur'ān Al-Adhwīm"* (4/330-331).

Nabw'ekityo, kisoboka omuntu okuwoza nti ekiseera oluberyebere lw'Obusiraamu, mu biseera bya Jāhiliyyah – nga ba taata ne batabani baabwe bali bumu – ky'ekisinga obulungi n'emirembe n'obutebenkevu okusinga omulembe/ekiseera ky'Obusiraamu – nga mu kyo ba taata ne batabani baabwe nga battinngana – Soma ku kyafaayo kya Swahaabah 'Abdullāh (ra) eyali mutabani w'omunnanfuusi omukulu 'Abdillāh Ibn Ubayy Ibn Salūl bwe ziyiza kitaawe okubeera nga ayingira mu Madinah (Tafsīr ya Ibn Kathīr 8/159). Mpozzi omukaafiiri y'asobola okwogera bw'atyoo?! Waliwo yenna asobola okuwoza nti Nabbi (SAW) yaleetawo e fitina (fitnah)? Tusaba Allāh (SWT) atukingiriza okurutaddika kuno (okwogera n'okubeera n'entegeera eyo bw'etyo).

Kale katuddeyo ku kibuuzo, "Ddala Amn (emirembe n'obutenkevu – peace and security) entuufu y'eriwa okusinzira ku ba Khalīl ababiri, Ibrāhīm (AS), ne Muhammad (SAW)?"

Nga bwe kimanyikiddwa kati nti Ibrāhīm (AS) yagamba;

رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ أَمِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ (35) رَبِّ إِنَّهُمْ أَضَلُّنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ

"...Omulezi wange! Fuula kino ekibuga (Makkah) eky'emirembe, onneewaze nze ne batabani bange okusinzira amasanamu. Omulezi wange! Mazima go (amasanamu) gabuzizza abantu bangi..." (Ibrāhīm: 35-36)

Millat Ibrāhīm

N’olw’ekyo e Du’ā eyo okuva ku elaga bulungi nnyo okwelaliikirira kwe n’okufaayo kwe eri obutebenkevu (security) y’abaana be. Nabw’ekityo, yalaamira batabani be okubeeranga beenywereza ku Musingi/Ekikolo ky’Obusiraamu, nga Allāh bw’atukakasa;

وَوَصَّىٰ بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَابَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ

“(Eddiini eyo) Ibrāhīm n’agiraamira batabani be, ne Ya’qūbu bwe yakola (ne bagamba);- Baana bange! Mazima Allāh abalondedde eddiini; kale mazima temufanga wabula nga muli Basiraamu.” (Al-Baqarah: 132)

Era mazima banngi mu batabani bee baatambulira ku Millat Ibrāhīm, nga Nabbi Yūsuf (AS) bwe yagamba banne (bombiriri) abaali basibiddwa naye mu kkomera;

إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ (37) وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَائِي

إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ مَا كَانَ لَنَا أَنْ نُشْرِكَ بِاللَّهِ مِنْ شَيْءٍ ذَلِكَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ (38) يَا صَاحِبِي السَّجْنَ الْأَرْبَابِ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ

“... Mazima nze naleka eddiini y’ekibiina ekitakkiriza Allāh nga n’Olunaku Lw’enkomerero bo baluwakanya. Era ngoberera eddiini ya bakitange Ibrāhīm nr Is’hāq ne Ya’qūb – Tekyali nga kisaanira ku ffe okugatta ku Allāh ekintu ekirala (kyonna). Ekya kya mu bigabwa (ebyengera) bya Allāh bye yatwagaliza ne ku bantu abalala; Naye mazima abantu abasing obungi tebeebaza. Abange basibe bannange (mwembiriri)! Bakatonda abaawukamu be baling oba Allāh Omu, Oyo Omukasi?” (Yūsuf: 37-39)

Era Ibrāhīm (AS) yayongera okunnyonnyola obwenyini bw’emirembe; bwe yalangilira mu maaso g’aba mushrikīn ku ba Twawāghīt baabwe;

يَا قَوْمِ إِنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ (78) إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ

حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ (79) وَحَاجَّهُ قَوْمُهُ قَالَ أَتُحَاجُّونِي فِي اللَّهِ وَقَدْ هَدَانِ وَلَا أَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِهِ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ رَبِّي شَيْئًا وَسِعَ رَبِّي كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ (80) وَكَيْفَ أَخَافُ مَا أَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُونَ أَنَّكُمْ أَشْرَكْتُمْ بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا فَإِذَا الْفَرِيقَيْنِ أَحَقُّ بِالْأَمْنِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (81) الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ

“...Abange ekibiina kyange! Mazima nze njawukanye n’ebyo bye mugatta (ku Allāh). Mazima, nze njolesezza amaaso gange eri Oyo ayatondawo eggulu n’ensi, nga ndi Hanīf, era siri nze wa mu ba mushrikīn. Ne kimuwakanya ekibiina kye. N’agamba: Mumpakanya nze ku Allāh? Nga mazima y’annunngamizza?! Era sitya ebyo bye mugatta ku Ye, (Tewali kisobola kuntuukako) wabula (ntya) bw’aba ayagadde Omulezi wange ekintu (okubaawo, olwo kibaawo). Yagaziwa Omulezi wanngwe Okumanya buli kimu. Abaffe (mmwe) temujjukira? Ngeri ki bwe ntya ebyo bye mugasse ku Ye, (ate mmwe) ne mutatya nti mazima mmwe mugasse ku Allāh by’atassiza ku byo ku mmwe bujulizi? Kiriwa ku bibiina (byaffe) ebibiri ekikakatirwako okuwona (obukuumi)? (Munziremu) bwe mubeera nga mumanyi! Abo abakkiriza ne batatabula bukkiriza bwabwe na bulyazaamaanya – abo (bokka) be balina okuwona (era) n’abo be balunngamu.”
(Al-An’ām: 78-82)

Kale nno Kitaawe w’Abasiraamu, Ibrāhīm Al-Hanīf (AS), anyonyodde mu bigambo ebitegeerekeka obulungi amakulu g’obutebenkevu (security) – era anyonyodde **b’ani** Bannanyi Butebenkevu (obwo) – Abo abayimirizaawo n’okukola Jihād ku ba Twawāghīt, nga tebatya okunenya kw’abo ababanenya, abalwana okubeera nga Tawhīd wa Allāh y’asinga era nga y’ali waggulu wa buli kimu, n’okusaanyaawo shirk – kubanga abo mazima ddala be bantu abayimirizaawo obutebenkevu (security) n’emirembe (peace) – abo abaanukula Ekiragiyo kya Allāh;

فَقَاتِلُوا أُمَّةَ الْكُفْرِ

“...olwo mulwanyise (mutte) abakulembeze b’obukaafiiri...” (At-Tawbah: 12)

- ekyo butereevu kitegeeza ba Twawāghīt.

N’Omubaka Eyasembayo (SAW) yakikkaatiriza, Āyat zino bwe zassibwa **“Abo abakkiriza ne batatabula bukkiriza bwabwe na bulyazaamaanya”** (Al-An’ām: 82) Ba Swahābah (ra) baamubuza, “Ani mu ffe atelyazamaanyizza?” Olwo n’abaddamu nti, “(Obulyazamaanya obwo) tebulinga mmwe bwemulowooza. Temuwulira ekyo omuddu wa Allāh omulongoofu (Luqmān) kye yagamba, **“Owange mutabani wange! Tokolanga shirk! Mazima, okukola ku Allāh bwe bulayazaamaanyi obunene (obw’ensusso).”** (Luqmān: 13) - hadīth yayogerwa Al-Bukhārī (32, n’awalala), Muslim (197, 198), ne Ahmad (1/378). Era yayogerwa At-Tirmithī, bonna mu njogera ezifaanangana. Bonna nga bagiggya ku Ibn Mas’ūd (ra) okujjako emu ku njogera (Sanad) ya Imām Ahmad, eyava ku Jarīr Ibn ‘Abdillāh (ra).

Millat Ibrāhīm

N’olw’ekyo ba Khalīl bombiriri bannyonnyodde ensonga/ebintu bibiri – Nti Tawhīd ly’ekkubo lyokka eri obutebenkevu, era nti ba Hunafā’ be bbo bokka abagwanidde obutebenkevu; era nti obulyazamaanya obusingirayo ddala ye shirk.

Era shirk ono yayongera okunnyonnyolwako mu Qur’ān. Allāh (SWT) annyonyola mu Āyat nkumu nti shirk ye “fitnah” esinga obubi n’okusinga okutta n’okuyiwa omusaayi. Nga Allāh (SWT) bw’alagira ba Hunafā’;

وَأَقْتُلُوهُمْ حَيْثُ تَقْتُلُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُمْ مِّنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ

“Era mubattenga buli wonna we mubasanganga, era mubaggye (mu bitundu byammwe) bye baabaggyamu. N’effitina (obutakkiriza) y’embi empitirivu okusinga okutta.” (Al-Baqarah: 191)

NB: Imām at-Twabarī annyonyola, “Kino kitegeeza nti okukola Shirk kye ekisinga obubi okusinga okutta.” Soma Tafsīr ye (2/197).

Allāh (SWT) yayongera okukaatiriza nti shirk mubi nnyo n’okusinga okutta, omulundi omulala n’agamba;

وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ

“Era fitnah ky’ekinene (mu bubi) okusinga okutta.” (Al-Baqarah: 217)

NB: Shaykh Al-Islām Ibn Taymiyyah yagamba, “Yadde nga okutta abantu si (kikolwa) kirungi – Kufr (obukaafiiri) n’abantu baayo, n’obwanguzi bwa aba Kuffar bibi nnyo okusinga okutta, N’olwekyo ekitono (mu bubi n’obulabe) ku bibiri (ebyo) kikozezebwa okuziyiza enkisinga (obubi n’obulabe) kw’ebyo ebibiri.” Laba “*Majmū al-Fatāwā*” (10/513).

Era n’Agamba;

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ إِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ

“Era n’abo abakaafiiri, ba Awliya (banne) ba bannaabwe; era bwe munaaba (mmwe Abasiraamu) nga temukikoze, wajja kubaawo fitnah mu nsi, n’obwonoonyi (fasād) obunene (obuyitirivu).” (Al-Anfal: 73)

Al-Hāfidh Ibn Kathīr (rh) yannyonnyola bw'ati ekitundu, “era bwe munaaba (mmwe Abasiraamu) nga temukikoze” - “Bwe munaaba temuwakanyizza (Barā'a) ba mushrikīn, ne muyambagana (Walā'a) ne bannammwe abakkiriza (Mu'minīn), olwo fitnah ejja kusaasana. Era “**obwonoonyi**” kitegeeza okubuzabuzibwa ku kituufu/amazima/obulunngamu n'ekifu/obulimba/obubuze – nga okubuzabuzibwa kuno kubeerawo olwa Abasiraamu okwetabula n'abakaafiiri, olwo obwononefu n'amazambi nebisaasana (n'okubuna buli wamu ne ku buli muntu yenna awatali kususola wakati w'Omusiraamu n'omukaafiiri.).”

Era Imām ‘Abdul-Latīf Ibn ‘Abdir-Rahmān Āl Ash-Shaykh (rh) yannyonnyola Āyah eyo bw'ati, “Era fitnah (etegeezebwa) ssi ndala yonna wabula shirk. Era “**n'obwonoonyi obunene**” kwe kwonooneka n'okusaanawo kwa ‘Aqīdah y'Obusiraamu ne Tawhīd, awamu n'okuva ku mateeka n'ebiragirowo bya Qur'ān.” – “*Ad-Duraru As-Saniyyah Fil-Ajwibah An-Najdiyyah*” (8/324-326). N'ekiragirowo kya Allāh;

وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةً وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ

“Era mubalwanyise okutuusa lwe watabeewo fitnah (shirk) yonna, ebeere eddiini yonna nga ya Allāh (Yekka mu nsi yonna).” (Al-Anfāl: 39 ne Al-Baqarah: 193)

Nabw'ekityo kati kitegeerekeka bulungi nnyo, nti ba Khalīl bombiriri bannyonnyodde n'okukakasa nebakakikasa, nti: shirk n'okugoberera ba Twawāghīt bwe obulyazamaanya obunene (Thulm adhwīm) obusingira ddala, era tewaliiwo bulyazamaanya businga shirk, ye fitnah esinga obubi ennyo, n'olw'ekyo mbi nnyo n'okusinga okuyiwa omusaayi n'okutemula/okutta. Ate era, tulagirwa okuyiwa omusaayi gw'aba mushrikīn ne ba Twawāghīt – nga twenyweerezza n'okuggumira ku Millat Ibrāhīm – okutuusa nga shirk takyaliwo mu mbeera (n'engeri) yonna. Mukiseera ky'ekimu – Banabbi bombiriri (SAW) batuyigirizza nti tewasobola kubaawo butebenkevu, obukuumi yadde emirembe, nga Tawhīd taliwo. Nabw'ekityo Amān (security) etambulira wamu ne Īmān (Obukkiriza – Tawhīd). Ekyo bw'onaaba okitegedde ojja kusobola okukizuula n'okumanya nti ba Twawāghīt bonna ne ba wazaga baabwe ba murtaddīn aboyoya obukuumi (security) awamu n'okweyiwako abakuumi, - ekyo bali mukuloota! Era ekyo balimba babuyabuya abatamanyi Millat Ibrāhīm!

Balowooza nti basobola okubeera n'obukuumi/obutebenkevu nga eno bwe bakola kawefube w'okuyimirizaawo n'okusasaanya shirk! Ate baganda baffe ba Muwahhidīn bwe babalwanyisa olw'okuyimirizaawo n'okusasaanya Tawhīd – olwo nga bakuba emiranga, “fitnah”. Era Allāh (SWT) yagamba bw'ati ku bantu ng'abo;

وَمِنْهُمْ مَّنْ يَقُولُ أُنْذِنَ لِي وَلَا تَفْتِنِّي أَلَا فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوا وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ

“Ne mu bo (abannanfuusi) mulimu agamba nti: Nzikiriza (okutuula, ssi genda mu lutalo) era tonteeke ku kikemo (fitnah). Abange (abo) baagudde (dda) mu fitnah! Mu mazima Omuliro gwetoolodde abakaafiiri.” (At-Tawbah: 49)

Mubutuufu eyo y'embeera yennyini eriwo kati – abantu abamu balowooza nti okutta n'okuyiwa omusaayi gw'aba Twawāghīt ne ba murtad (naddala ba wazaga) nti eyo fitnah – naye ekituufu kiri nti, baagwadda mu shirk – omubi ennyo okusinga okuyiwa omusaayi. Era ffe tetulwana lwa nsonga ndala yonna okujjako okusaanyaawo shirk – nga Allāh (SWT) bwe yalagira **“mubalwanyise okutuusa lwe watabeewo fitnah (shirk) yonna”**. Kale nno ba mushrikīn ne ba murtaddīn bwe bapaatiika ku Jihād ne Qitāl egenderera okusaanyaawi fitnah (shirk), nti eyo “fitnah” – olwo waliwo omuntu yenna anabusabusa obubuze bwaabwe n'obukaafiiri bwabwe?

N'okwongerazaako, Shaykh Sulaymān Ibn Sahmān lumu yagamba bw'ati kw'ebyo byonna, “Bw'oba ng'omaze okukizuula n'okukitegeera nti okugenda eri ba Twawāghīt bakulamule (Tahākum) ekikolwa ekyo bukaafiiri (kufr) – olwo era oteekeddwa okumanya nti Allāh (SWT) yannyonnyola dda mu Kitabo Kye nti kufr mbi nnyo n'okusinga okuyiwa omusaayi/okutta. Nga bwe yagamba;

وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ

“N'effitina (obutakkiriza) y'embi empitirivu (Ashaddu) okusinga okutta.”
(Al-Baqarah: 191)

n'era;

وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ

“...era fitnah ky'ekinene (Akbaru) - mu bubi – okusinga okutta.” (Al-Baqarah: 217)

- era fitnah ssi kirala kyonna wabula kufr (Obukaafiiri). N'olw'ekyo, singa ekyalo n'ekibuga bilwanagana olutalo, okutuusa nga bonna bafudde (batinganye) – Ekyo tewali kubusabusa kwonna nti kisinga, era kisingira ddala okuteekawo Twagūti mu nsi (amakulu mu bitundu ebyo), okulamula/obufuzi obukontana ne Sharī'ah y'Obusiraamu – Amateeka Allāh (SWT) geyatumanago Omubaka We (SAW) .

Ssi nsonga yakukubaganyako ebirowozo (debate) – Millat Ibrāhīm ssi kirala wabula Jihād enzito ey'akagenderere ku ba mushrikīn ne ba murtaddīn awamu ne ba Twawāghīt baabwe, ng'ekigendererwa n'ekiluubilirwa kiri kimu kyokka: Okuyimirizaawo Tawhīd mu nsi yonna - Allāh abeere nga Ye Yekka y'asinzibwa, era nga tewali kirala kyonna kisinzibwa ne 'Ibādah yonna – okuviira ddala ku *Tawakkul, Khashiyah, Du'ā', Tahākum, Istighāthah, Sujūd, Rukū', Qitāl*. Kwe okuwangaala ku Lwa Allāh Yekka, okwagala ku Lwa Allāh Yekka, okukyawa ku Lwa Allāh Yekka, okutta ku Lwa Allāh Yekka, n'okuwaayo obulamu bwo ku Lulwe Yekka n'okufa ku Lwa Allāh Yekka. Nga bwe yagamba mu Sūrat Al-Baqarah: 207.

قُلْ إِنِّي هَدَانِي رَبِّي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ دِينًا قِيمًا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ (161) قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (162) لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ

“Gamba nti: Mazima nze, annunngamizza Omulezi wange eri Ekkubo Eggolokofu, eddiini engolokofu, Eddiini ya Ibrāhīm, Hanīf era teyali mw'abo ba mushrikīn. Gamba nti: Mazima okusaala kwange, okusaddaaka kwange, obulamu bwange n'okufa kwange, (byonna) bya Allāh (Yekka) –Omulezi w'ebitonde. Talina amwegattako. N'ekyo (eky'okumwawula) kye nalagirwa, nange nze ow'olu-beryeberye mu Basiraamu.”

(Al-An'ām: 161-163)

وَمَنْ يَرْغَبْ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ

“Ani ayagala okuva ku ddiini ya Ibrāhīm mpozzi wabula oyo aba asiriwazza omwoyo gwe?!” (Al-Baqarah: 130)

Okuvuma Abakaafiiri

Amakulu ga Āyah eno;

وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ

“Temuvumanga abo be basaba abatali Allāh, ssi kubanga bavuma Allāh mu bukyamu awatali kumanya.” (Al-An'ām: 108)

- eziyiza buziyiza okuvumirira bakatonda baabwe mu ngeri etali y'amagezi, n'okukozesa enjogera/olulimi olutali lutuufu (okugeza nga okuwemula). So ate kyo eky'okubavumirira nga okozesa amagezi, nga ekigendererwa kya kubategeeza Tawhīd, nga Ababaka bonna bwe

Millat Ibrāhīm

baakola, olwo kiba kyateeka (okukikola). Nga Allāh bwe yayogera ku masanamu g'aba mushrikīn;

إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ

“Mazima abo be musaba abatali Allāh, tebasobola kutonda wadde ensowera newankubadde nga bakunngaanye ku lwayo. Ne bw'eba ensowera nga ebaggyeeko ekintu kyonna tebayinza kukigiggyako.” (Al-Hajj: 73),

Ne;

وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتِطِيعُونَ نَصْرَكُمْ وَلَا أَنْفُسُهُمْ يَنْصُرُونَ

“N'abo be musaba abatali Allāh, tebasobola kubataasa, wadde okwetaasa bo bennyini.” (Al-A'r'āf: 197),

Era nga Ibrāhīm (AS) bwe yavumirira n'okukolimira ba mushrikīn n'agamba;

لَقَدْ كُنْتُمْ أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ

“Mazima mwali mmwe ne bakitammwe mu bubuze obweyolefu.” (Al-Anbiyā': 54).

Mu ngeri y'emu leero, tekikkirizibwa kuvumirira ba Twawāghīt mu ngeri etali y'amagezi. Wabula, tuteekeddwa (kitukakatako) okubeera nga tubavumirira mu ngeri ejja okusobozesa abantu okutegeera n'okukakasa engeri ba Twawāghīt abo gye bali ba murtaddīn era nti bateekeddwa okubesamba n'okubaawukanako; nga (tuyitira) mu kwanika enkolagana yabwe n'abakaafiiri mu kulwanyisa Obusiraamu n'Abasiraamu, nga twolesa obubi/obukendeevu bwabwe n'engeri gye batulugunyaamu ba Mujāhidīn. Era ba Murji'ah bwe bakozesa Āyah eno nga ekyekwaso ky'okuwaana ba Twawāghīt – olwo onno kiteekeddwa okujjukirwa nti omusajja Āyah eno gwe yakkako – ye musajja y'omu eyatta ba Twawāghīt, n'okumenyamenya/okusanyaawo amasamu gabwe. Kisoboka okugambibwa nti Āyah eno teyagitegeera? Nga kw'otadde ne ba mushrikīn okuyita/okutuuma Nabbi (SAW) nga omusajja eya “... eyajereganga abakungu baffe, n'avumirira ba jjajja baffe, n'avumirira enzikiriza yaffe, n'okwawula mu bantu baffe, awamu n'okulumbagana bakatonda baffe.” Olwo kisoboka okugambibwa nti Nabbi (SAW) teyategeera amakulu ga Āyah eno? Wabula, yagitegeera bulungi nnyo – ate nga ne Qur'ān tekonagana. Āyah eno egaanabugaanyi okuvumirira ba Twawāghīt mu ngeri etali y'amagezi, kubanga ekyo kiyinza okuvaamu ebintu ebitali bilungi.

Naye ate kyo eky'okukozesa amagezi mu kujerega n'okuvumirira ba Twawāghīt babwe – kiba kijja kuviirako ba mushrikīn okufumiitiriza n'okutegeera obufu n'obubi bwa shirk ne kufr. Era nga Ibrāhim (AS) bwe yagamba;

أَفْ لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

“Mwenyinyalwa mmwe n’ebyo bye musinza, ebitali Allāh! Abaffe temutegeera!?”
(Al-Anbiyā’: 67)

Ddala kisoboka okuba (okugambibwa/okwogerwa) nti teri n’omu yenna mu Bannabi (AS) eyategeera? Tusaba Allāh (SWT) atukingirize entegeera eyo!

Amasanamu (Al-Awthān) Kye Ki?

Mu Shari’ah, ekintu oba omuntu ekikolerwa Ibādah mu kifo kya Allāh, kiyitibwa ssanamu. Amakulu - ‘essanamu’ ky’ekimu ne ‘Twagūti’. N’obujulizi ku kyo ye Hadīth ya Abū Hurayrah (ra), nti Omubaka (SAW) yagamba: “Ayi Allāh! Tofuula entaana yange okubeera essanamu erikolerwa ‘Ibādah (erisinzibwa).” Yawandikibwa Imām Mālik mu “*Al-Muwattwa*” (414), Imām Ahmad mu “*Al-Musnad*” (7352), Ibn Sa’d mu “*At-Tabaqāt*” (2/241-242), ne Abū Nu’aym mu “*Al-Hilyah*” (7/317). Yakakasibwa Imām Ibn ‘Abdil-Barr mu “*At-Tamhīd*” (5/41), Shaykh Al-Albāni mu “*Ghāyat Al-Marām*” (126), “*Mishkāt Al-Masābīh*” (715), “*Fiqh As-Sīrah*” (53), ne Ibn Taymiyyah yagamba nti eri “*Thābit*” (yakakasibwa/nkakafu) mu kitabo kye “*Huqūq Āl Al-Bayt*” (58).

Okutta Ba Twawāghīt

Okugamba nti “okutta ba Twawāghīt” kituufu kubanga omuyudaaya Ka’b Ibn Al-Ashraf y’ali ayitibwa Twāgūt – era Nabbi (SAW) yalagira ba Swahābah okumujjawo (assassinate). N’olw’ekyo kituufu nnyo okugamba nti ekikolwa kya “Okusanyaawo/okujjawo/okutta ba Twawāghīt” kya mu Millat Ibrāhīm. Soma ekitabo kya Shaykh Abū Jandal (Fāris Az-Zahrānī) Al-Azdī (rh) (yattibwa mu 2016 ne ba Shuyūkh abalala mu makomera ga ba Twawāghīt ba Saudi Arabia), “*Tahrīdh Al-Mujāhidīn Al-Abtawāl ‘Alā Ihyā’ Sunnat Al-Ightiyāl*” – amakulu “Okukubiriza ba Mujāhidīn abazira okubeera nga bazza obujja enkola ya Assassination”.

Millat Ibrāhīm

Nabbi (SAW) yatta ba Twawāghīt nkumu mu kiseera ky’e Makkah - amakulu ekiseera oluberyeberye lwa Hijrah. Kimanyikibwa nti Abasiraamu beebaali abanafu era abatono mu nnamba mu kiseera ekyo – naye ate Nabbi (SAW) yatambulira ku Millat Ibrāhīm nga munyweevu nnyo – nga tatya kunenya kwa munenyi yenna. Kikulu nnyo okumanya n’okutegeera ensonga eno, kubanga bangi nnyo mu babuze abawoza nti Nabbi (SAW) teyalumbako (okukola obulabe) ba Twawāghīt mu Kiseera ky’e Makkah, nti era ba Twawāghīt yabasanyaawo oluvannyuma lw’Okuwangula Makkah; naye ate ekyo kifu nnyo. Ekituufu era ekikakafu kiri nti, ba Twawāghīt yabasanyaangawo nga akyaali mu makati g’abakaafiiri, nga n’Abasiraamu bakyaali banafu – nga tatya okunenya kw’abanenye. Kubanga okusanyaawo (okutta/okujjawo) ba Twawāghīt kitundu ekikulu ennyo mu kikolo kya Hanīfiyyah ne Tawhīd – awatali kusanyaawo ba Twawāghīt, teri n’omu yenna (aba aleseeyo ekikolwa ekyo) ayinza kugamba oba okwetwaala nti mu butuufu ali ku Millat Ibrāhīm (SAW).

Nga bw’ekiri mu Hadīth eno okuva ku ‘Alī Ibn Abī Twālib (ra), “Nze ne Nabbi (SAW) twagenda ku Ka’bah, oluvannyuma n’andagira, “Kutama wansi” Oluvannyuma n’alinnya ku bibegabega byange, ne musitula waggulu; naye n’akizuula nti nnali munafu (nga si sobola kumusitula waggulu ekimala). Kye yava akka wansi, n’akutama – n’agamba, “Owange gwe ‘Alī! Linnya ku bibegabega byange.” Olwo ne nninnya ku bibegabega bye, n’asitula waggulu ennyo nentuuka n’okulowooza nti singa nnayagala okukwata ku bire, nandisobodde okukikola. Bwe natuuka waggulu wa Ka’bah, waaliwo ebibumbe (amasanamu). Waaliwo abaali babyetoolodde ku ddyo ne kkono, abalala baali mu maaso ne emabega waabyo. Olwo Omubaka (SAW) n’andagira, “Gakanyuge!” Bwe nnagakuba, ne gamenyekamenyeka nga galiinga agaakolebwa mu ggiraasi. Oluvannyuma nenzika wansi okuva ku bibegabega bya Nabbi (SAW), era ffena netuvaawo mu bwangu ddala, si kuba nga abamu ku bantu (ba mushrikūn) batulaba.”

NB: Era nate, ekyo kiraga obwetteeka bw’okukola enteekateeka ez’ekyama okusanyaawo ba Twawāghīt ne ba mushrikīn. Hadīth eno yawandiikibwa mu “Musnad Ahmad” (1/84), Era n’endala egifaanana yayogerwa Al-Khatīb Al-Baghdādī mu “*Tārīkh Baghdād*” (13/302-303). Mu njogera ya Hadīth eyo, amasanamu gaali ganywezebbwa n’ebyuma; era Nabbi (SAW) n’amulagira “Gamenyemenye.” Muhaddith Ahmad Shākir (rh) yagyogerako n’agamba, “Olujegere (sanad) yayo eri swahih... era kitegeerekeka bulungi nnyo nti ekyafaayo kino kyaaliwo oluberyeberye lwa Hijrah.”

Mu njogera endala, “Waalingawo amasanamu waggulu ku Ka’bah; ne nsitula Omubaka (SAW) waggulu (okugamenyamenya), naye ne ssisobola. Olwo ye n’ansitula waggulu, (gonna) ne ngamenyamenya.” – *“Musnad Ahmad”* (1/151) Era ne mu njogera endala, “Era tebaddamu kugawanikayo (waggulu wa Ka’bah).” - *“Musnad Ahmad”* (1/151)

Nabw’ekityo eyo y’engeri Abasiraamu gye bassanga mu nkola Tawhīd waabwe mu Kiseera ky’e Makkah. Era kimanyikiddwa bulungi nnyo engeri Ekiseera ky’e Madīnah gye kyaali ku kikwatagana ne Hanīfiyyah;

فَأَقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ وَأَحْصُرُوهُمْ وَأَقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ

“Mutte ba mushrikīn awo wonna we mubasanze, mubakwate mubawambe era mubazingize era mubateege buli kkubo.” (At-Tawbah: 5)

Ne;

فَخُذُوهُمْ وَأَقْتُلُوهُمْ حَيْثُ تَقَفْتُمُوهُمْ وَأُولَئِكَمُ جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا مُبِينًا

“... olwo mubakwate mubatte awo wonna we mubanga mubasanze. Kw’abo, twabateerawo mmwe obujulizi obwenkukunala.” (An-Nisā’: 91)

Ibādah y’Okulwana mu Kkubo lya Allāh (Al-Qitāl Fī Sabeelillāh)

Kituufu Qitāl (okulwana) nayo ‘Ibādah (era tebakubuzabuzanga), nga Allāh bw’agamba;

الَّذِينَ آمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ

فَقَاتِلُوا أَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا

“Abo abakkiriza balwana mu Kkubo lya Allāh; n’abakaafiiri balwana mu kkubo lya twagūti; Kale mulwanyise abagoberizi ba sitaane. Mazima enkwe za sitaane ddala nnafu” (An-Nisā’: 76)

- Kimanyikiddwa nti abo abalwana mu Kkubo Lya Allāh (SWT) babeera mu ‘Ibādah, era nti Jihād ne Qitāl by’ebimu ku bikolwa by’okusinza Allāh (SWT) ebisinga obunene, obukulu, ekitiibwa n’empeera. Era kabonero akanene ennyo akalaga nannyini byo (*Mujāhid Fī Sabīlillāh*) nti ayagala Allāh (SWT) mu butuufu bw’okumwagala. N’olw’ekyo, abo bonna abalwanira ebyo ebitali Kkubo lya Allāh (SWT) – nga nationalism/patriotism (mwoyo gwa

Millat Ibrāhīm

ggwannga), tribalism, democracy ne secularism, oba abalwana okubeera nga basanyusa n’okusiimisa abakaafiiri (Crusaders), etc. - baba basinza ekiralala ekitali Allāh (SWT). Era ekyo kyannyonnyolwa bulungi nnyo mu kitabo “*At-Twagūti*” ekyā Shaykh Abū Baswīr at-Tortūsī.

- Ibādah eno Allāh (SWT) erina essuula yaayo mu Qur’ān Surat Al-Qitāl (abasinga gye bamanyi nga Muhammad eya 47). Mu yo Allāh (SWT) mweyasookera ddala okusomesa Omubaka We (SAW) ne baswahaaba be engeri y’okulwanyisaamu omulabe (Military Strategy and Tactics) oluberyeberye lw’olutalo lwa e Badr. Waliwo ne Ayat endala mpitirivu ku Ibādah eno (*al-Qitāl Fi Sabeelillah* – Okulwana mu Kkubo lya Allāh) wonna mu Qur’ān naddala; Al-Baqarah, Aali-Imran, An-Nisā’a, Al-Mā’idah, Al-Anfāl, At-Tawbah, Al-Ahzāb, Al-Fat’h, As-Swaff, Al-Aadiyāt, Al-Hujurāt, Al-Hadīd, Al-Hashr, Al-Mumtahinah, Al-Hajj, Al-Kāfirouna, An-Nasru, n’awalala. Zo Ahādith mpitirivu nnyo nga kw’otadde n’ebigambo (Fātāwa) bya abamanyi ba Ahlu Sunnah wal-Jamāh okuviira ddala ku ba Swahabah okutuukira ddala ku bamanyi ab’amazima abaliwo mu mulembe gwaffe guno.

ENKONGE KU MILLAH YA IBRĀHĪM (AS)

Allāh (SWT) atugamba;

فَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا

“...oba olyawo mwanditamwa ekintu, ate Allāh n’akissaamu obulungi bungi.”
(An-Nisā’: 19)

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَّكُمْ وَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَعَسَىٰ أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

“Mulaalikiddwa okulwana olutalo, nga nakyo (eky’okulwana) temukyagala; naye oba olyawo muyinza okutamwa ekintu nga nakyo kirungi gye muli, ate oluusi muyinza okwagala ekintu nga nakyo kibi gye muli. Ne Allāh y’amanyi, nammwe temumanyi (ekyo ekiyinza okubagasa)” (Al-Baqarah: 216)

Mu butuufu, Allāh (SWT) agamba;

أَحْسِبِ النَّاسَ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ (2) وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ

“Abaffe, abantu balowooza nti bajja kulekebwa olw’okugamba obugambi nti, Tukkiriza, nga nabo tebagezesebbwa? Mazima twagezesa abo abaabasooka. Kale Allāh ajja kumanyira ddala abo abakkiriza ab’amazima era ddala ajja kumanya abalimba (mu bukkiriza bwabwe)” (Al-‘Ankabūt: 2-3)

Kimanye! Nsaba Allāh akunyweze wamu naffe ku Kkubo Lye Eggolokofu: okwesamba (Barā’a) n’obulabe (‘Adāwah) buno nga bukwakkulizo bwa Millah ya Ibrāhīm, n’okugilangilira eri abakaafiiri ne bakatonda babwe – kyetaagisa era kirimu obukalubo ne kawefube omuyitirivu ennyo...

Kale nno tolowooza nti Ekkubo lino lya nyirizibwa ne ebimuli n’ebintu ebisikiriza, oba nti lyetooloddwa emirembe n’obukwatampola. Wabula, okwawukanako n’embeera eyo, - Wallāhi – lyetooloddwa ku buli luuyi obuzibu n’ebigezo; Naye enkomerero yalyo buwoowo obuyitirivu, rizik etebenkeza, Ennimitiro za Rayhān, awamu ne *Rabbu Ghayr Ghadhbān* – Omulezi wo atakunyigidde.

Millat Ibrāhīm

Era ekigendererwa kyaffe si kweteekako bigezo, yadde ku Basiraamu, wabula ebigezo bya mu Sunnah (enkola) za Allāh, Ow’Amaanyi, Ow’Ekitiibwa ku Kkubo lino, nga mu byo mwayawulira wakati wa ekibi n’ekirungi; kubanga ly’Ekkubo bannannyi kugoberera okwagala kwabwe (hawā) n’okululunkanira obufuzi n’obuyinza (Sultān, Firawna, Twawāghīt, Wazaga, Murtaddīn, etc) lye batasobola kusiima olw’okuba lyolekaganye buteerevu n’ebifo bye balimu. Era lyesambidde ddala ba katonda babwe ne shirk wabwe. Naye lyo ekkubo eddala eritali lino, ojja kusanga nga bannannyini lyo nga bawangaalira mu gandaalo n’eby’okwewunda era nga beenywerezza ku bulamu bw’ensi (Duniya). Era tolibalabako buwuufu bw’ebigezo bino kubanga omuntu agezesebwa okusinzira ku ddaala ly’eddiini ye. N’olw’ekyo, abantu abakyasize okugezesebwa be Bannabi, n’ababaddirira (mu kwenywereza ku ddiini) n’ababaddirira. – (At-Tirmithī). Shaykh Al-Albāni yagamba nti eri “*Hasan Swahīh*” mu kitabo kye “*Swahīh Sunan At-Tirmithī*” (1956), n’agamba nti eri “*Swahīh*” mu njogera endala mu “*Swahīh At-Targhib*” (3402) ne mu “*Swahīh Al-Jāmi*” (992) ne (993). Era mu “*Silsilat Al-Ahādīth As-Swahīhah*”, yagamba nti “sanad yaayo nnungi” (143).

Era abagoberezi ba Millah ya Ibrāhīm beebakyasize okubeera nga bagezesebwa n’ebigezo ebikambwe kubanga bagoberera enkola (Manhaj) ya Bannabi mu kukola Da’wah (ku bantu badde) eri Allāh (SWT). Nga Waraqah Ibn Nawfal (y’ali mwana wa kitaawe omuto wa Khadījah Bint Khuwaylid) bwe yagamba Nabbi (SAW), “Tewali muntu yenna yali azze n’ebyo n’ebyo nga by’ozze nabyo okujjako nga yatwalibwanga omulabe – yakolebwangako obulabe.” – (Bukhārī).

Nabw’ekityo, bw’olaba mu mulembe gwaffe guno, oyo yenna agamba nti akowoola (akola da’wah) eri ekyo Nabbi (SAW) kyeyakowoolanga era nti naye ali ku kkubo ly’erimu, era nga agamba nti naye ali ku Manhaj ya Nabbi (SAW), naye ate nga bannannyini bubuze n’abafuzi/ab’obuyinza tebamutwala ng’omulabe, wabula nga ye atebenkedde n’okwetaaya mu bo (mu nsi zaabwe/ebitundu bye batwaala) – mangu ddala wetegereze embeera ye. Yandibanga mubuze atali ku Kkubo lino – amakulu by’aliko si by’ebyo Nabbi (SAW) bye yaliko wabula ye ali ku makubo amafu ag’obubuze n’obulimba; (Nga ebikundi by’aba Sūfi n’abazikiri (Jamā’at Tabligh) abatambula n’okugenda mu buli nsi, ne bava Dār Al-Harb ne batambula nebagenda mu Dār Al-Harb endala – bagamba nti bagoberera Nabbi (SAW), naye ate teri mukaafiiri (Crusaders) yadde n’omu yenna abagaana n’okubaziyiza. Ensonga lwa kuba nti abakaafiiri bakimanyi bulungi nnyo nti aba Sūfi /abazikiri bakola akabi kanene nnyo eri Obusiraamu, Tawhīd ne Jihād okusinga akalungi).

Oba si ekyo nga mulimba mw'ekyo kyeyeyita era nga yeyambaza ekyambalo ky'atagwanidde kubeera nga ayambala. Ekyo kisobola okuba bw'ekityo olw'okugoberera okwagala kwe n'okunoonya okubeera nga asiimisa endaba n'endowooza za buli muntu (nga ba Murji'ah - ab'eyita abasalafu), oba olw'edduniya – gy'asuubira okufuna mu kifo ekyo mwali (Imām, Shaykh, Amīr, Da'ie, etc) okugeza ng'akolanga mbega (wazaga) w'abo bannannyini bufuzi (Firawna, sultān, twagūti, polisi, amagye, intelligence, etc) nga abega bannannyini Ddiini (ba Muwahhidin mu basajja n'abakyala awatali kusosola mu bo).

Yye, kituufu nnyo Millah ya Ibrāhīm omuntu emubanja bingi nnyo. Naye ate gw'omukutu eri Nasru ya Allāh n'Okwesiima Okunene Ennyo (*Al-Fawz Al-Kabīr*). Era olwa Millah eno, abantu bakutulwamu ebibinja bibiri; ekibinja ky'Obukkiriza (*Īmān*) n'ekibinja ky'obukaafiiri (kufr) n'obwonoonyi (*fusūq*) n'obujeemu (*'isyān*). Era mu yo, kyeyoleka bulungi nnyo ddala baani Banne ba Omusaazi (*Ar-Rahmān*), era baani banne ba Shaytwān. Bw'etyo bwe yali Da'wah ya Bannabi n'Ababaka.

N'olw'ekyo, bw'oba ng'otegedde Millah ya Ibrāhīm n'entegeera entuufu, era ng'omaze okumanya y'eyali Manhaj (enkola) y'Ababaka bonna n'abagoberezi babwe era nti ly'Ekkubo eritwala eri obuwanguzi n'okwesiima mu buddo bw'ombiriri (ku nsi ne ku Nkomerero), olwo kati ojja kuba ng'okakasa bulungi nnyo, nti ba Twawāghīt ba buli mulembe tebaligisiima. Wabula, Millah eno bagitya era ebaleetera entisa sinziggu. Era bakola butaweera okulaba nga bagisanyaawo n'okugijja mu bifuba n'emitima gy'abaddu naddala ba Du'āt (abakowooze – ba maseeka n'abawalimu) nga bayitira mu makubo n'obukodyo (enkwe) ez'enjawulo. Nga Allāh bw'agamba;

وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّى يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُوا

“era tebajja kukoma awo nga babalwanyisa okutuusa lwe banaabakyusa okubaggya ku ddiini yamwe” (Al-Baqarah: 217)

Era nga Allāh (SWT) bweyatubuulira ku bo, edda ennyo Bwe yagamba mu Sūrat Al-Qalam, ng'ate ekiseera ky'ali kikyali kya mu Makkah;

وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ

“Baagala nti singa oba omwangu kikkiranya (n'ofotooka) n'obagondera nabo ne bakugondera.” (Al-Qalam: 9)

Millat Ibrāhīm

- Nabw'ekityo bayoya nnyo ba Du'āt okubeera nga batambulira kw'ekyo ekitali lyo (Millah eno) mu makubo emakyamu ag'obubuze.

Mazima ekkubo lino lyayoyootebwa n'obukalubo, ebizibu, omuliro, okutulugunya, okusenguka (Hijrah), okulwana n'entalo, okusibwa n'obuwambe, n'okuttibwa (Shahādah) mu bulamu bw'ensi eno. Ate ku Nkomerero, okusisinkana n'okubeera olubeerera ne Bannabi (AS), ba Swahābah (ra), awamu n'okulaba ku Allāh (SWT).

Ate bo Bannabi abaatambulira ku kkubo lino, leka amaaso go galabe n'okwetegereza embeera gyebaayitamu;

أَفْ لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ (67) قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانصُرُوا آلِهَتَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ

“Mwenyinyalwa mmwe n'ebyo bye musinza ebitali Allāh! Abaffe temutegeera? Ne bagamba nti: Mumwokye mube nga mutaasa bakatonda bammwe, bwe muba nga mumaliridde okukikoka.” (Al-Anbiyā': 67-68)

قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُنْيَانًا فَأَلْقُوهُ فِي الْجَحِيمِ

“Ne bagamba nti: “Mumuzimbire omuzimbo (ttanuulu) oluvannyuma mumusuule mu muliro (ogubuubuuka).” (As-Swāffāt: 97)

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا اقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ

“Tekwali okuddamu kw'ekibiina kye (Ibrāhīm) wabula baagamba: Mumutte oba mumwokye..” (Al-'Ankabūt: 24)

Ebyo byonna, lwa kugoberera n'okwenywereza ku Hanīfiyyah. Shaykh Muhammad Ibn 'Abdil-Latīf Ibn 'Abdir-Rahmān (rh) yagamba, “Era ago ge makulu ga *“Ith'hāru Ad-Dīni”* (Okwolesa n'okulangilira Eddiini) okwawukana kw'ebyo ebyogerwa ababuyabuya, abo abalowooza nti singa babaleka ne basaala, ne basoma Qur'ān n'okukola Nawāfilu, nti olwo omuntu oyo (akola ebyo) abeera ayolesezza eddiini (Obusiraamu) – ng'ate ekyo kifu nnyo era kibi n'obukyamu kikyamu. Kubanga mazima, oyo ayolesa Obulabe eri ba Mushrikīn n'alangilira ne Barā'a ye kubo, tebasobola kumukkiriza kusigala ng'akyabawangaaliramu. Wabula, oba bajja kumutta, oba okumuwanngangusa bwebaba nga bakisobola. Nga Allāh (SWT) bwe yagamba;

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِّنْ أَرْضِنَا أَوْ لَتَعُوذُنَّ فِي مِلَّتِنَا

“Abo abaakafuwala ne bagamba ababaka baabwe: Tujja kubaggira ddala mu nsi yaffe oba mujja kuddira ddala mu ddiini yaffe.” (Ibrāhīm: 13)

N’Obukyayi (Adāwah) wakati w’Ababaka n’abantu baabwe bweyongeranga oluvannyuma lw’Ababaka abo okujerega n’okulengezza bakatonda babwe, okuvuma eddiini yabwe, n’okujerega enkola, empisa n’ennonno zaabwe. – *“Ad-Duraru As-Saniyyah Fil-Ajwibah An-Najdiyyah”* (8/207) ekitundu ku Jihād.

Nga Bannannyini Mpuku, abaagoberera n’okwenywereza ku Millat Ibrāhīm, bwe beegamba;

إِنَّهُمْ إِن يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ أَوْ يُعِيدُوكُمْ فِي مِلَّتِهِمْ وَلَن تُفْلِحُوا إِذَا أَبَدًا

“Mazima bwe banaabavumbula bajja kubakuba amayinja oba babazze mu ddiini yaabwe; era ng’ekyo kikoledwa olwo temugenda kulokoka obugenderevu.” (Al-Kahf: 20)

Ng’abkaafiiri bwe baagamba Nabbi Shu’ayb (AS);

لَنُخْرِجَنَّكَ يَشْعَبُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَكَ مِنْ قَرْيَتِنَا أَوْ لَتَعُوذُنَّ فِي مِلَّتِنَا قَالَ أَوَلَوْ كُنَّا كَارِهِينَ

“Tujja kukuggya (kukugoba), owange gwe Shu’aibu, n’abo abakkiriza awamu naawe mu kyalo kyaffe, oba si kyo mujja kuddira ddala mu ddiini yaffe. (Shu’aibu) n’abagamba nti: Newankubadde nga tubadde tetwagala.” (Al-A’rāf: 88)

Tunulira engeri Nabbi wa Allāh oyo bwe yaddamu mu maaso g’abakaafiiri abaali bamutiisatiisa! Ekitujjukiza embeera enzibu eya Swahābah ow’ekitiibwa Bilāl; abakaafiiri bwe baakozesa ku ye buli kika ky’okutulugunya, oluvannyuma nebamutuzaako oguyinja ogunene ennyo ku kifuba kye mu kasana k’omu ddungu akayitirivu, nebamulagira ayogere ebigambo by’obukaafiiri – n’engeri gyeylemerako ng’agamba “Omu! Omu!” – Nebagenda mumaaso nga bamutulugunya bwebatyo, naye n’abaddamu, nga Shu’ayb, “Ndayira Allāh! Singa mbadde manyiyo ekigambo ekisobola okwongera okubanyiiza, nandibabadde nkyogera kati!” – *“Tafsīr Ibn Kathīr”* (4/525).

N’olw’ekyo, mazima ddala bw’erityo bw’eribeera ekkubo ly’aba Hunafā (ba Muwahhideen).

Millat Ibrāhīm

Shaykh Muhammad Ibn Ahmad al-Hafathī (rh) yagamba: “Era fumiitiriza kw’ekyo Nabbi (SAW) ne ba Swahābah be kye baaliko wakati w’okutandika kw’obwa Nabbi ne Hijrah; nekyebaali bakowoola nakyo (Da’wah yabwe), nekyebaali baziya. Āyāt za Qur’ān zaali zikka okumala ebbanga lya myaka kkumi, n’abantu abamu baali bajikkirizza ate abalala nga bajiwakanya. Era waaliwo Omukwano (Muwālāt) n’Obulabe (Mu’ādāt) nga bisinziira kw’ani akkiriza oba atakkirizza – era abantu baali kw’ekyo kyokka okumala ekiseera ekyo eky’emyaka ekkumi. Oyo yenna eyagondera Omubaka n’amugoberera, oyo nno yalinga Muwahhid ow’okuwona n’okwesiima; n’oyo yenna eyamujeemera n’atamugoberera, oyo yalinga Mushrik azikiridde. Era mu myaka ekkumi egyo tewaaliwo mateeka gonna nga Swalah (okusaala) wadde Sawm (okusiiba), gagibe emirimu gy’Obusiraamu emilala; era tewaaliwo kuziyiza kabā’ir (amazambi amanene) nga galiko Hudūd (ebibonerezo). Mumbeera eyo abantu baafa bangi nnyo ku buli ludda (olwa Tawhīd n’olwa shirk) – ekibinja (ekya Tawhīd) mu Jannah, n’ekirala (ekya Shirk ne Kufr) mu Jahannamu. Ekyo nno bw’onaakifumiitirizaako obulungi – Owange gwe Muganda wange omwagalwa – ojija kufunamu okuganyulwa okweyolefu okw’ebbeeyi ennyo.” - *“Darajāt As-Sā’idīn”*.

Era Shaykh Hammad Ibn ‘Atīq yagamba, “Abantu abasinga obungi balowooza era basuubira nti kasita omuntu abeera ng’asobola okwatula Shahādatayn (*Lā Ilāha Illa Allāh, Muhammad Rasūlullāh*) n’okusaala esswala ettaano nga tagaanibwa mu muzigiti, nti olwo aba ayolesezza n’okulangilira Eddiini ye, wadde nga awangaalira mu ba mushrikīn, oba mu bitundu by’aba murtaddīn, naye ate eyo nsobi eyenyinyalwa n’okwenyinyalwa.

Kimanye, nti buli kufr yenna alina ebika n’emiteeko okusinziira kw’aviira (Mukaffirāt). Era buli kibinja (Twā’ifah) mu bibinja bya kufr kyayatiikirira, wakiiri, olw’ekimu mubika bya kufr. N’Omusiraamu yenna abeera tannaba kwolesa n’okulangilira Eddiini ye (Obusiraamu bwe) okutuusa ng’amaze okuwakanya buli kika (Twā’ifah za kufr) mw’ekyo kyekyayatiikiriramu, nga ayolesa n’okulangilira mu lwatu obulabe (Adāwah) bwe gy’ekiri awamu n’okukyesamba (Barā’a).

N’olw’ekyo oyo yenna nga obukaafiiri (kufr) bwe buli mu ngeri/ekika kya shirk, olwo “Okwolesa n’okulangilira Eddiini (Obusiraamu)” mu maaso ge kyatteeka okubeera nga oyolesa n’okulangilira Tawhīd, n’okuziyiza shirk n’okumulabulako. N’oyo yenna nga obukaafiri bwe buli mu ngeri/ekika ky’okuwakanya Obwanabbi (bwa Muhammad (SAW)), olwo “Okwolesa Eddini (Obusiraamu)” mu maaso ge kikukakatako okubeera nga oyolesa

n'okulangilira nti Muhammad (SAW) ye Mubaka wa Allāh, n'okumukowoola abeere nga ye yekka gw'agoberera (nga muzibe) awatali mulala yenna. N'oyo yenna nga obukaafiiri bwe bwa "Okuleka Esswala", olwo "Okwolesa Eddiini" kyetaagisa okusaalira mumaaso ge, n'okumulagira abeere nga asaala esswala. N'oyo yenna ng'obukaafiiri bwe buli mu kika ky'okukwana (Muwālāt) abakaafiiri n'okubagondera, olwo "Okwolesa Eddiini" ku ye kikukakatako okubeera nga omukolako Obulabe n'Obukyayi, n'okwesamba (Barā'a) ba mushrikīn." - *"Sabil An-Najāh"* (92-95), wansi w'ekitundu/omutwe gwa *"Ith'hāru Ad-Dīni"*.

Ne Imām 'Abdur-Rahmān Ibn Hasan (rh) yagamba bwati, oluvannuma lw'okulaga okutuluguniyizibwa (torture) okw'enjawulo ba Swahābah (ra) kwe baayitamu nga 'Abdullāh Ibn Huthāfah (ra) ne Bilāl (ra), "Eyo nno y'eyali embeera y aba Swahābah b'Omubaka, n'ekyo kyebaatuukako mukutuluguniyizibwa okw'obukambwe obutagambika ku miko gy'aba mushrikīn. Olwo obagerageranya otya n'abo, bwe babeera nga bagezesebbwa (mu fitnah), bafubutuka amangu ddala eri bātwilu (mushrikīn ne kufr), nebadda eyo, awamu n'okubanywegera, era Amazima nebagakuba amabega, neboolesa omukwano eri aba kuffāru n'okubawaana, nebabeesigamira n'okubatenda?! Balinga Allāh (SWT) bwe yagamba;

وَلَوْ دُخِلَتْ عَلَيْهِمْ مِنْ أَفْطَارِهَا ثُمَّ سُلُوا الْفِتْنَةَ لَآتَوْهَا وَمَا تَلَبَّثُوا فِيهَا إِلَّا بَسِيرًا

"Singa (abanaanfuusi) baali bayingiriddwa (abalabe) okuva mu mpuyi zaakyo (ekibuga Madīnah) oluvannyuma ne basabibwa bakaafuwale, bandikikoze, era tebandisikattiddemu wabula kitono nnyo." (Al-Ahzāb: 14)

Tusaba Allāh atunyweereze ku Busiraamu, era tumusaba atukingirize obubuze bwa fitnah, enneyolefu n'eyo enkusike. Era kimanyikiddwa bulungi nnyo nti singa abo abaasiramuka ne bakkiriza mu Nabbi n'ebyo bye yajja nabyo – singa Abasiraamu (ba Swahābah) abo tebaalangilira Barā'a ku shirk ne ba mushrikīn, era nebatavuma eddiini yabwe n'okujerega bakatonda babwe – tebandiyise mu kutuluguniyizibwa n'okubonyabonyezebwa okw'ekika ekyo." - *"Ad-Duraru As-Saniyyah Fil-Ajwibah An-Najdiyyah"* (8/124), mu kitundu kya Jihād.

Nabw'ekityo, abantu ng'abo abali mu kulwanyisa bātwilu (shirk ne kufr), nga balafuubanira Tawhīd, era nga batiisibwatiisibwa n'okuttubwa oba okutuluguniyizibwa, naye ate nga tebalinaawo kifo aw'okusengukira (Hijrah), kale nno balina eky'okugoberera eky'ebbeeyi ennyo mu ba Nannyini Mpuku (*Ashab-ul Kahfi*), abo abaalekawo abantu baabwe n'ensi yaabwe ne basengukira ewala ennyo mu mpuku eyali mulusozi; era balina eky'okugoberera ekirala eky'ekitiibwa ennyo mu Bannannyini Nkonko (*Ashab-ul Ukhdooh*) abo abaayokebwa

Millat Ibrāhīm

nga balamu olwa Aqīdah ne Tawhīd waabwe, tebeewaayo yadde okusikattira ku byo; n’ate era balina eky’okugoberera ekirala ekisuffu ennyo mu ba Swahābah ba Nabbi (SAW), abo abaasenguka (Hijrah), ne balwana Jihād, ne batta nabo ne battibwa;

وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا

“...naye kikumale okuba Omulezi wo Omulunngamya, era nga ye Mutaasa.”

(Al-Furqān: 31)

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ

“Mazima mwalina mmwe mu bo eky’okugoberera ekirungi – eri oyo (yenna) asuubira (okusisinkana) Allāh n’Olunaku Lw’enkomerero.” (Al-Mumtahinah: 6)

Naye nga kunkomerero y’ekkubo lino, mazima tewali kubuusabuusa kwonna, waliyo Al-Fawz Al-Kabīr;

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ أَرْضِنَا أَوْ لَتَعُوذُنَّ فِي مِلَّتِنَا فَأَوْحَىٰ إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ

(13) وَلَنُسَكِّنَنَّكُمْ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِهِمْ ذَلِكَ لِمَن خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعِيدِ

“Abo abaakafuwala ne bagamba ababaka baabwe: Tujja kubaggira ddala mu nsi yaffe oba mujja kuddira ddala mu ddiini yaffe. (Olwo) Omulezi waabwe n’atumira gye bali: Mazima Tujja kuzikiriza ddala abalyazaamaanyi (abakaafiiri). Era tujja kubatuuliza ddala (mmwe abakkiriza) mu nsi zino mwe babadde oluvannyuma lwabwe. Ekyo ky’oyo atya okuyimirira mu maaso Gange era ng’atya n’okulagaanyisa Kwange (ebibonerezo kw’oyo atakkirizza)” (Ibrāhīm: 13-14)

قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُيُوتًا فَأَلْفُوهُ فِي الْجَحِيمِ (97) فَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَسْفَلِينَ (98)

وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَىٰ رَبِّي سَيَهْدِينِ

“Ne bagamba nti: Mumuzimbire omuzimbo (ttanuulu) n’oluva-nnyuma mumusuule mu muliro (ogubuubuuka). (Eky’okumwokya nga kigudde butaka) ne baagala okumusalira olukwe (bamutte). Ne tubafuula aba wansi (ku lw’olukwe lwabwe okugwa obutaka). (Ibrāhīm) n’agamba nti: (Ka nve mu nsi eno)! Mazima nze ngenze eri Omulezi wange! Ajja kunnunngamya (andage ekifo ekirungi eky’emirembe)!” (As-Swāffāt: 97-99)

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَّاءُ وَزُلْزِلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصُرَ اللَّهُ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ

“Abaffe mulowooza okuyingira Ejjjana nga tekinnabatuukako (ekizibu) ekifaanana (nga ekyatuuka) kw’abo abaayita oluberyebere? Baatuukibwako ebizibu n’ebikangabwa ne bakankana okutuusa Omubaka (wa Allāh ng’ali wamu) n’abo Abakkiriza lwe baagamba nti: Okutaasa kwa Allāh kunajja ddi? Abange (mumanye buli kiseera) mazima Okutaasa kwa Allāh kuli kumpi.” (Al-Baqarah: 214)

Ekyo kyennyini kye tulaba leero, okuva mu ba Shuyūkh baffe abasitudde n’okuwanirira bendera ya Tawhīd waggulu w’emitwe gy’aba Twawāghīt, nga bakakasiddala mu ngeri ey’olwatu nga Nabbi Yūsuf (AS) bwe yagamba;

رَبِّ السَّجْنِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ

“Ayi Omulezi wange! Ekkomera lye lisinga okwagalwa gyendi okusinga (okukola) ekyo kye bampitira okugenda gye kiri!” (Yūsuf: 33)

- Nti mazima ddala, ekkomera, okutulugunyizibwa n’okuttibwa by’ebisinga obuganzi, okwagalwa, okuluubilirwa n’okuyoyebwa eri ba Muwahhidīn okusinga “freedom”, “nationalism”, “democracy”, “secularism”, “patriotism”, “inter-faith/religious dialogue”, wamu n’obwa wazaga (Muwālāt eri abalabe ba Allāh).

Era abo bonna abatambulira ku Kkubo lino bajja kwesanga emirundi mingi nga bagamba;

وَيَا قَوْمِ مَا لِي أَدْعُوكُمْ إِلَى النَّجَاةِ وَتَدْعُونَنِي إِلَى النَّارِ (41) تَدْعُونَنِي لِأَكْفُرَ بِاللَّهِ وَأُشْرِكَ بِهِ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَأَنَا أَدْعُوكُمْ إِلَى الْعَزِيزِ الْغَفَّارِ (42) لَا جَرَمَ أَنَّمَا تَدْعُونَنِي إِلَيْهِ لَيْسَ لَهُ دَعْوَةٌ فِي الدُّنْيَا وَلَا فِي الْآخِرَةِ وَأَنْ مَرَدَّنَا إِلَى اللَّهِ وَأَنَّ الْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ (43) فَسَتَذْكُرُونَ مَا أَقُولُ لَكُمْ وَأَفْوُضُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ

“Abange ab’ekibiina kyange! Lwaki nze mbayita okujja eri okuwona ate mmwe ne mumpita okujja eri omuliro? Mumpita ndyoke nkole kufr ku Allāh, ng’atte ku Ye ekyo kye simanyiiko (nti kisinzibwa), sso nga nze mbayita okujja eri (Allāh) Ow’ekitiibwa Asonyiwa (emirundi n’emirundi). Si kulimba, ekyo kye mumpitira (okusinza) tekirina

ddoboozi (buyinza) kunnyanukula kuno ku nsi wadde ku Nkomerero; ng’ate mazima obuddo bwaffe buli eri Allāh, era ddala abo abasukka ebikomo (ne basinza ebitali Allāh) be bannannyini kuyingira Muliro. Kyaddaaki mujja kujjukira mumanye (amazima) g’ebyo bye mbagamba (kati). Ensonga yange ngitadde eri Allāh. Mazima Allāh (lubeerera) Alaba abaddu (Be).” (Ghāfir: 41-44)

وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ خُفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ

“Era tebaalagirwa kintu kirala kyonna (kukisinza) wabula basinze Allāh (Oyo Omu Yekka) nga batukuza Eddiini ku Lulwe, (obutamugatta na kintu kirala kyonna mu kumusinza ne mu Bwakatonda Bwe), era nga bawakanya eddiini endala zonna, badde eri Eddiini eyawula Allāh (Hunafā’); bayimirizeewo Esswala; era baweeyo Zakka. N’eyo y’Eddiini Engolokofu.” (Al-Bayyinah: 5)

Era Allāh yannyonnyola bulungi nnyo abo abaagala, abasuubira n’abayoya okubeera n’okufuuka ba Hunafā’;

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَءَاؤُا مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحَدَهُ

“Mazima mwalina eky’okugoberera ekirungi ddala mu (Nabbi) Ibrāhīm n’abo abaali awamu naye, mu kiseera bwe baagamba ekibiina kyabwe nti: Mazima ffe tubaa-wukanyeeke (era twesambye) ne kw’ebyo bye musinza ebitali Allāh: Tubawakanyizza era bumaze okweyoleka wakati waffe nammwe obulabe n’obukyayi obw’olubeerera okutuusa lwe munakkiriza Allāh (ali Omu Oyo) Yekka.” (Al-Mumtahinah: 4)

N’olw’ekyo, musuubire ekyo ba Muwahhidūn kyebaakombako okuva ku mikono gy’aba Twawāghīt, bwe baatiisatiisa ba Muwahhidūn abaagoberera Mūsā (AS);

فَلَا قُطْعَنَ أَيْدِيكُمْ وَأَرْجُلُكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَا صَلْبُكُمْ فِي جُدُوعِ النَّخْلِ وَلِتَعْلَمَنَّ أَيْنَا أَشَدُّ عَذَابًا وَأَبْقَى

“Nja kukutulirako ddala emikone gyammwe n’amagulu gammwe mu mpiteeyite, era ddala nja kubakomerera ku musaalaba ku nduli z’emitende era mazima mujja kumanya ani ku ffe (nze Firawna, oba Allāh wa Mūsā) asinga ebibonerezo ebiyitirivu (mu bukakali) era ow’okusigalawo.” (Twāhā: 71)

Nammwe mubaddemu – Abange mmwe Abaddu ba Allāh – mungeri y'emu nga Abalongoofu Abaabasooka bwe baddangamu mu maaso g'aba Twawāghīt;

لَا ضَيْرَ إِنَّا إِلَى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ

“Tewali kabi! (Kubanga) mazima ffe (ffena abantu) tujja kudde eri Omulezi (Allāh) waffe.” (Ash-Shu'arā': 50)

Era Abange mmwe ba Hunafā' muteekeddwa okubeera abeeteefuteefu okuddamu nga ba Salaf okuva mu ba Muwahhidīn bwe baddangamu;

لَنْ نُؤْثِرَكَ عَلَى مَا جَاءَنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذِي فَطَرْنَا فَاقْضِ مَا أَنْتَ قَاضٍ إِنَّمَا تَقْضِي هَذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا (72)
إِنَّا آمَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا وَمَا أَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ وَاللَّهُ خَيْرٌ وَأَبْقَى

“Tetujja kukulembeza kw'ekyo ekitujjidde mu Bunnyonnyofu (eky'amazima), ne Kw'Oyo Eyatutonda. Kale (ggwe) salawo ekyo ky'osazeewo. Mazima olamula (ku bikwata) ku buno obulamu bw'ensi (bwokka). Mazima ffe tukkirizza Omulezi waffe, alyoke atusonyiwe ebisobyoy byaffe.” (Twāhā: 72-73)

Ate ku byo ebibinja ebibiri – ekimu ekya Tawhīd, ekirala ekya Twagūti, Allāh (SWT) yagamba;

إِنَّهُ مَنْ يَأْتِ رَبَّهُ مُجْرِمًا فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَا (74) وَمَنْ يَأْتِهِ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ فَأُولَئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَى (75) جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ جَزَاءُ مَنْ تَزَكَّى

“Mazima oyo alijjira Omulezi we nga mwonoonyi, ddala alina okuyingira Omuliro. Tagenda kugufiiramu era taliba mulamu mu gwo. N'oyo alimujjira nga mukkiriza, ddala nga akoze emirimu emirongoofu, abo balina amadaala aga waggulu. Ejjana ey'obutebenkevu, Emigga gikulukuta wansi waayo, (nga) ba kutuula mu yo olubeerera n'eyo y'empeera y'abo abeetukuza.” (Twāhā: 74-76)

Era Allāh (SWT) atulagira okubeeranga tulangilira eri abo abawakanya Eddiini eno ey'Ekitiibwa;

قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا هُوَ مَوْلَانَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ (51) قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَا
إِلَّا إِحْدَى الْحُسَيْنَيْنِ وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ أَنْ يُصِيبَكُمْ اللَّهُ بِعَذَابٍ مِنْ عِنْدِهِ أَوْ بَأْيَدِنَا فَتَرَبَّصُوا
إِنَّا مَعَكُمْ مُتَرَبِّصُونَ

“Gamba nti: Tewali kitutuukako wabula ekyo Allāh kye yatuwandiikira. Ye ye Mukuumi waffe. N’eri Allāh bateekwa beesige abakkiriza! Bagambe nti: Abaffe, mulina kye mutulindiriza wabula ekirungi ekimu ku bibiri (Shahāda oba Nasru)? Naffe tubalindiriza Allāh okubatuusako ebibonyobonyonokuva gy’Ali oba (abiba-tuuseeko) n’okubabonyabonya n’emikono gyaffe. Kale mulindirire! Mazima ffe tuli wamu nammwe tulindiridde.” (At-Tawbah: 51-52)

N’olw’ekyo eyo ye Millat Ibrāhīm – ani ayoya era eyeteeseteese okubeera nga agitambulirako?

Nabbi (SAW) yagamba, “Tewajja kukoma kubaawo ekibinja mu Ummah yange nga kilwanira ku kiragiyo kya Allāh (Ta’āla), nga kiwangula abalabe baakyo. Tebajja kukosebwa abo ababawakanya okutuusa Essawa bw’eribatuukako nga (ekyo) kye baliko (okulwanira ku kiragiyo kya Allāh).” - Muslim (247, 1037), n’okufaanaganako Ibn Hibbān (16/220), ne Abū Nu’aym mu “*Al-Hilyah*” (2/289), n’abbala bangi. Era soma omulyango (chapter) gwonna “*Lā Tazālu Twā’ifah...*” mu kitundu kya “*Kitāb Al-Imārah*” mu “*Swahih Muslim*”. Ne, ekitabo kya Ibn Battah “*Al-Ibānah*” (190-200). Era yaogerwa Abū Dāwūd ne Ahmad. Abamu nga bajijja ku Jābir Ibn ‘Abdillāh (ra) n’abalala okuva ku ‘Imrān Ibn Husayn (ra).

سَلَامٌ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ

“Emirembe (Ssalām) gibe ku Ibrāhīm!” (As-Swāffāt: 109)

"وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰ أَمْرِهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ"